

Heraldisch Tijdschrift

PERIODIEK VOOR WAPEN- ZEGEL- EN VLAGGENKUNDE VAN HERALDIEK NGV

JAARGANG 24 NUMMER 4 — OKTOBER | NOVEMBER | DECEMBER 2018

Inhoud / Contents

- Van de hoofdredacteur / Editorial blz. 119
- Tom Metselaars, Heraldiek zonder grenzen, op zoek naar de grenzen van de heraldiek (2) / Heraldry without frontiers: looking for the borders of heraldry (2) blz. 120
- Hans van Heijningen, Een dorpsvlag voor Papekop / The flag for the village of Papekop blz. 154
- Achterpagina / Reverse, Drie wapens Toorop / The three coats of arms of the Toorop Family blz. 156

Heraldische dag

Op de heraldische dag van 10 november 2018 reikte hoofdredacteur drs.

J.A. de Boo (links) namens de Stichting De Bodebus twee prijzen uit (De zilveren Bodebus) voor prestaties op heraldisch-publicitair gebied. Een oorkonde, een draaginsigne en een

geldbedrag ontvingen: 1. mevrouw drs. M. Kruij, kunsthistorica Universiteit Nijmegen Voor haar artikel 'Jan van Battel (1477-1557) heraldisch schilder in Mechelen. Kunstenaar, werken en nieuwe vondsten' gepubliceerd in Handelingen van de Koninklijke Kring van Oudheidkunde, Letteren en Kunst van Mechelen, 119 (2016), blz. 105-139. Alsmede ter ondersteuning van haar aanstaande dissertatie. En 2. drs. R. H. Alma, beleidsmedewerker Drents Archief, voor zijn hele heraldisch oeuvre, in het bijzonder het toegankelijk maken van het werk van Adolf Pathuis via internet en dit aanvullen met recente vondsten.

Colofon

Redactie Heraldisch Tijdschrift
J.A. de Boo, hoofdredacteur
R.W. van Dijk, eindredacteur
R.A. van Iterson
L.F. van der Linden
T. Metselaars

Redactie-adres
redactie-ht@heraldiek.ngv.nl

Het Heraldisch Tijdschrift wordt uitgegeven door de Nederlandse Genealogische Vereniging. Niet-leden betalen € 30,- p.j. en € 40,- p.j. bij buitenlands adres. **Aanmelden abonnementen** en bestellen losse nummers à € 5,- bij Heraldiek NGV, W.M.T. van Zon, P.R.

Prof. Sjollemalaan 20, 3571 CH Utrecht, info@heraldiek.ngv.nl

Dit blad biedt enerzijds wetenschappelijk verantwoorde publicaties over heraldische onderwerpen en terreinen die de klassieke heraldiek raken en is anderzijds een laagdrempelig forum dat lezers uitnodigt tot publiceren daarvan.

Auteurs leveren kopij digitaal in MS-Word als platte tekst, uitsluitend aan via redactie-ht@heraldiek.ngv.nl. Afbeeldingen separaat en van goede kwaliteit: ten minste 100

pixels breedte per af te drukken centimeter.

Ontvangen artikelen – die niet eerder elders mogen zijn aangeboden – blijven twaalf maanden ter exclusieve beschikking van het Heraldisch Tijdschrift. Evenmin kunnen auteurs in die periode hun artikel in gewijzigde vorm elders aanbieden. Auteurs zien af van enige vorm van vergoeding en het HT mag de tekst ongevaagd herdrukken bij voorbeeld in bundels, e.d.

Productie: Stip.nl - Driebergen
ISSN: 1381-6675

Van de hoofdredacteur

Beste lezeressen en lezers,

Om maar meteen met de deur in huis te vallen, het *Heraldisch Tijdschrift* houdt in de huidige vorm op te bestaan. Niet vanwege alom heersende bezuinigen, maar vanwege een nieuwe aanpak. Het hoofdbestuur van de Nederlandse Genealogische Vereniging – onze uitgever – wil zich met één duidelijk blad voor familiegeschiedenis positioneren. En bij familiegeschiedenis horen nu eenmaal familiewapens. Zo moest de redactie regelmatig de afweging maken: hebben we hier te doen met een heraldisch geïllustreerde genealogie of met en met biografische gegevens ondersteund heraldisch artikel.

Heraldiek en genealogie zijn twee duidelijk te onderscheiden hulpwetenschappen in het geschiedkundig spectrum – wel met dezelfde roots. Daar wordt niet aan getornd. De eigen identiteit van ons blad blijft gewaarborgd, met een eigen beleid en een zelfstandige redactie.

Vanaf volgend jaar verschijnt ons blad om druktechnische redenen als uitneembaar middenkatern van *Gens Nostra*, In A-4 formaat. Dat houdt ook in dat we nu niet vier, maar zes maal per jaar verschijnen en dat onze oplage stijgt naar 6.500. Het formaat verandert, maar de inhoud blijft hetzelfde. Lezers die geen lid zijn van de NGV en die dus *Gens Nostra* niet ontvangen, krijgen vanaf volgend jaar alleen het middenkatern. Het abonnementsgeld blijft voornamelijk hetzelfde. NGV-leden krijgen het *Heraldisch Tijdschrift* zonder bijbetalen. Een idee om toch maar lid te worden van de Nederlandse Genealogische Vereniging? Veel leesplezier!

Hans de Boo, hoofdredacteur

Bij de voorplaat

Op het tableau - zie ook de tekst onderaan op bladzijde 3 - zijn afgebeeld, onder het wapen van Willem III (1817-1890), op 2. het wapen van Willem II (17892-1849) en 3. diens echtgenote Anna Paulowna van Rusland (1795-1865). Daaronder, 4. Willem I (1772-1843) en 5. Wilhelmina van Pruisen (1774-1837). Volgt 6. Tsaar Paul I ((1754-1801) en 7. echtgenote Maria Feodorowna van Württemberg (1759-1828). Daaronder 8. Willem V stadhouder (1748-1806) en echtgenote 9. Wilhelmina van Pruisen (1751-1820). 10. Frederik Willem van Pruisen (1744-1797) en 11. Frederika van Hessen Darmstadt (1752-1782). Daarnaast 12. Tsaar Peter III (1728-1762) en 13. Jekaterina II van Anhalt-Zerbst (1729-1796). 14. Frederik van Württemberg (1732-1797) en 15. Dorothea van Brandenburg-Schwedt (1736-1798).

Links, een blokje van acht: 16. Willem IV stadhouder (1711-1751) en echtgenote 17. Anna van Hannover (Engeland, 1709-1759), 18. Willem van Pruisen (1722-1759), 19. Louise van Braunschweig Wolfenbüttel (1722-1780), 20. Carl Frederik van Schleswig-Holstein-Gottorp (1700-1739) en 21. Anna Petrowna van Rusland (1708-1728), 22. Chr. August van Anhalt-Zerbst (1790-1747) en 23. Johanna Elisabeth van Schleswig-Holstein (1712-1760), **Rechts een blokje van acht:** 24. Carl A. van Württemberg-Stuttgart (1684-1727) en 25. Maria A.A. van Turn und Taxis (1706-1756). 26. Friedrich W. van Brandenburg-Schwedt (1700-1771) en 27. Sophie D.M. van Pruisen (1719-1765), 28 C.A. Friedrich zu Waldeck und Pyrmont (1704-1763) en 29. Christiana van Zweibrücken-Birkenfeld (1725-1816). 30. August II van Schwarzburg-Sondershausen (1738-1806) en 31. Christine E.A. van Anhalt-Bernburg (1723-1806).

Een vriendelijke abonnee (mr. O. Schutte) wees mij op Jaarboek Centraal Bureau voor Genealogie, nr. 16 (1962), blz. 29 e.v. waar de heer D. Van Duyn de kwartieren van Koningin Juliana vermeldt. Bovenstaande is daaraan ontleend. Het tableau bevindt zich in de fractiekamer van D66, eertijds de kamer van de Hoge Raad van Adel, in het toenmalige Departement van Justitie. Met dank aan Willem Houtman van D66 voor de foto. (vD)

*Een onderzoek naar de invloed van de heraldiek
op de hedendaagse nationale symboliek*

Heraldiek zonder grenzen: op zoek naar de grenzen van de heraldiek (2)

TOM METSELAARS

*Het voorlaatste nummer van Heraldisch Tijdschrift bevat deel 1 van dit artikel.
De auteur analyseert de nationale wapens en volgt daarbij een bepaalde indeling.
In de categorie Heraldisch zijn de wapens met schildhouders aan de beurt.
De noten van deel 2 sluiten aan bij deel 1.*

Heraldisch: schildhouders, geen voetstuk, niets, of geen helm of kroon
boven het schild

*Landen: Armenië, Benin, Burkina Faso, Dominica, Fiji, Ivoorkust, Maleisië, Mauritius,
São Tomé en Príncipe, Singapore, Suriname, Swaziland*

De helft van de wapens in deze categorie is van Afrikaanse landen. Twee komen uit Zuid-Amerika en de Caraïben, twee uit Azië, een uit Europa en een uit Oceanië. Afgezien van de balanceeract die de schildhouders in deze categorie bij ontstentenis van een voetstuk gedoemd zijn uit te voeren, en ondanks het ontbreken van een helm of kroon bovenop het schild, zijn er toch enkele in heraldische zin fraaie wapens in deze categorie aan te wijzen. Het heraldisch gezien aantrekkelijkste wapen van de twaalf in deze categorie is waarschijnlijk in al zijn eenvoud dat van Singapore. Bijzonder voor een Aziatisch land, maar er zijn meer landen in die regio die goed naar heraldische voorbeelden hebben gekeken voor hun wapens (Maleisië, Indonesië). Zonder alle wapens afzonderlijk te benoemen, behandel ik de opvallendste. Burkina Faso is al eerder ter sprake gekomen toen ik opmerkte dat dit land een

wapen-in-een-wapen heeft. De wapencompositie met de twee schildhoudende paarden is zelf ook weer geplaatst op een schild. Het opvallendst aan het ontwerp vind ik het gebrek aan proportionaliteit. De speren achter het kleine schild zijn veel te groot in vergelijking met de paarden. De paarden worden daarnaast ook optisch verkleind door het grote schild en het geweld van de linten om hen heen. Zou het wapen enkel bestaan uit het kleinste schild gehouden door beide paarden, dan zou het een in heraldisch opzicht zeer acceptabel wapen zijn (afgezien van de kleur op kleur). Er is tevens wat voor te zeggen om het wapen als semi-heraldisch te karakteriseren. Over proporties gesproken: zie ook de discrepantie in afmetingen van de dodo en het hert in het wapen van Mauritius en de leeuw en de olifant in het wapen van Swaziland. Armenië heeft in tegenstelling tot veel andere voormalige Sovjetrepublieken de communistische erfenis - ten minste in de nationale beeldtaal- van zich af weten te schudden. Het resultaat is echter twijfelachtig. Het wapen heeft alle kenmerken van een heraldisch wapen, maar het hartschild heeft dan weer iets logo-achtigs. Net als het andere christelijke land in de Kaukasus, Georgië (zie "Heraldisch: schildhouders, voetstuk, helm of kroon boven het schild"), heeft dus ook Armenië gekozen voor een heraldisch ontwerp voor hun wapen. Ik vraag me af of deze keuze samenhangt met een op Europa gerichte culturele blik. Als we namelijk naar de derde voormalige Sovjetrepubliek in de Kaukasus kijken, het islamitische Azerbeidzjan, dan zien we een heel ander symbool (embleem), dat niets heraldisch herbergt (zie de categorie "zegelachtig"). Het wapen van Ivoorkust is bijzonder met zijn palmen als "schildhouders", het is alleen jammer dat ze uit het lint onder het schild groeien. Ook het blazoen is in heraldisch opzicht vrij attractief en er is, behalve op de van achter het schild opkomende zon, niet heel veel op af te dingen. Het is eenvoudig en eerbiedigt de kleurregels (behalve misschien dat je kunt zeggen dat het olifantenhoofd is "geschaduw" van goud waardoor er metaal op metaal ontstaat). Het is ook het enige sprekende nationale wapen in de wereld. Bijzonder voor een voormalige Portugese kolonie is het feit dat we in het wapen van São Tomé en Príncipe een helmteken boven het schild zien, zonder de helm. Bij nog drie andere landen in deze categorie zien we hetzelfde (Dominica, Fiji en Swaziland - alle vier voormalige Britse kolonies).

Heraldisch: schildhouders, geen voetstuk, helm of kroon boven het schild

De acht landen in deze categorie hebben een wapen dat in heraldische zin erg aantrekkelijk is. Het enige minpunt is dat de schildhouders moeten staan op het lint met het motto. Opvallend is de grote groep landen uit het Caraïbisch gebied, namelijk vijf stuks (dat is dan inclusief Guyana dat zichzelf ook tot dit gebied rekent.¹⁴ Verder zien we twee Afrikaanse landen en een Europees. Alle landen op één na zijn voormalige Britse kolonies. Het wapen van de Seychellen valt op in negatieve zin. En dan met name wat het blazoen betreft, dit is namelijk veel te druk. Het lijkt meer op een schilderij van een romantische tropische strandscène dan op een wapen. Mooi zijn wel de bijzondere schildhouders en het helmteken. Zelfs het ontbreken van een voetstuk was bij vissen als schildhouders nog wel te verdedigen geweest. Gambia, Guyana, Jamaica en

Landen: Barbados, Gambia, Guyana, Jamaica, Saint Kitts en Nevis, Saint Lucia, Seychellen, Spanje

ook Barbados blinken dan weer uit door hun eenvoud en heraldische klasse. Saint-Lucia verdient vermelding voor het zeer originele kruis gemaakt van rietstengels dat zorgt voor de “schilddeling”. Saint-Kitts en Nevis verliest punten door het drukke schildhoofd. Spanje is bijzonder in deze categorie omdat het als enige een kroon boven het wapen heeft. Er is ook geen sprake van een lint onder het schild, zoals bij de andere wapens. Er is wel een lint, maar dat bevindt zich halverwege de wapencompositie achterlangs het schild en slingert zich om de “schildhoudende” zuilen van Hercules. Dit is overigens het enige nationale wapen ter wereld met levenloze “schildhouders”. Deze zuilen staan op een drietal golvende banen (wat ik niet reken als voetstuk). Het wapen past duidelijk in de Europese heraldische traditie, hoewel het druk is door de vierdeling, de ingebogen schildvoet en het hartschild.

Heraldisch: schildhouders, voetstuk, niets, of geen helm of kroon boven het schild

Acht Afrikaanse landen zien we terug in deze categorie, dat is dus ruim de helft. De overige komen uit Midden- en Zuid-Amerika (twee), Europa (twee) en Oceanië (een). Van de dertien wapens in deze categorie hebben er zes enkel een helmteken boven het schild (Australië, Chili,¹⁵ Ghana, Namibië, Nigeria en Zimbabwe), dus zonder helm. Een variant “helmteken mét helm” zien we niet terug. Chili, als enige voormalige Spaanse kolonie, valt op in dit rijtje (Namibië heeft lange tijd onder invloed gestaan van Zuid-Afrika, en plaats ik via dit land in de Britse traditie). Vier landen hebben niets boven het wapen staan (Belize, Gabon, IJsland en Sierra Leone) en drie landen hebben iets anders boven het schild (Letland: een boog van drie vijfpuntige sterren, Tsjaad: een rijzende zon en Zambia: werktuigen en een opvliegende adelaar). Het heraldisch gehalte is hoog in deze groep. Het voert te ver om alle wapens afzonderlijk te bespreken, dus laat ik me beperken tot de opvallendste. In positieve zin is de keuze moeilijk, maar laat ik Tsjaad eruit lichten. Ten eerste omdat het voor deze voormalige Franse kolonie niet vanzelfsprekend is om een wapen als nationaal symbool te kiezen, en dan ook nog een zo fraai. Het is ontworpen door een Franse heraldicus.¹⁶ Net als bij het -overigens eveneens

Landen: Australië, Belize, Chili, Gabon, Ghana, IJsland, Letland, Namibië, Nigeria, Sierra Leone, Tsjaad, Zambia, Zimbabwe

zeer geslaagde- wapen van Gabon, staan de schilhouders gedeeltelijk op het lint met het motto en gedeeltelijk op een voetstuk. Gabon heeft verder met Tsjaad gemeen dat het een Franse ex-kolonie is en dat het wapen is ontworpen door een heraldicus.¹⁷ Belize valt op omdat het als enige in deze categorie (en als enige van de wapens met schilhouders) omringd wordt door een krans van bladeren. Australië wil ik even noemen vanwege het spijtige feit dat het helmteken boven het schild zweeft. Ook bij wapenontwerpen moeten we ervan uitgaan dat zij enigszins onderhevig zijn aan de normale wetten van de zwaartekracht! Bovendien is de schildindeling erg druk en “overwoekert” het decoratieve bladerwerk een beetje de heraldische compositie. IJsland valt op omdat het als enige land ter wereld zowel mensen als dieren en in totaal maar liefst vier schilhouders in het wapen heeft. Als dat de veiligheid van het land nog niet waarborgt, dan weet ik het niet meer!

Heraldisch: schilhouders, voetstuk, helm of kroon boven het schild

En daarmee zijn we aanbeland bij de categorie met de meest complete en meest uitvoerige heraldische wapens met schilhouders. Immers maken deze veertien wapens gebruik van alle elementen die zijn aan te bevelen bij wapens met schilhouders: een voetstuk voor de schilhouders om de poten of voeten op te rusten en een nette kroon of heraldische helm om het geheel af te maken. De meeste landen zijn Amerikaans (een uit Noord-Amerika en vier uit de Caraïben). Uit Afrika zien we vier landen, uit Europa drie en uit Oceanië twee.

Landen: Antigua en Barbuda, Bahama's, Bulgarije, Canada, Georgië, Grenada, Malawi, Marokko, Nieuw-Zeeland, Republiek Congo, Salomonseilanden, Somalië, Trinidad en Tobago, Verenigd Koninkrijk

Hoewel het heraldisch gehalte in deze categorie inderdaad hoog is, komt toch enkel wapen niet door de heraldische keuring. Een van deze wapens is dat van Marokko. Dit komt met name door de merkwaardige groene boog met de gekleurde ruiten die op twee-derde van boven over het schild loopt (deze moet het Atlasgebergte verbeelden).¹⁸ Verder afbreuk aan de heraldisch compositie doet de plaatsing van het pentagram in de schildvoet (over andere stukken heen) en het kleur op kleur. Het cartouche-annex-voetstuk is ook wel wat erg uitbundig. Al met al lijkt er hier eerder sprake te zijn van semi-heraldiek. Het wapen van Somalië schittert door zijn heraldische eenvoud, maar de uitwerking is enigszins logo-achtig. Dit komt met name, denk ik, door de kroon die één geheel lijkt uit te maken met het schild en de gouden bies er omheen. Het geeft het wapen een semi-heraldische zweem, mede omdat het een republiek betreft (en dus geen kroon zou "mogen" voeren). Laten we hopen dat het samenstel van speren, lint (zonder motto!) en palmtakken stevig genoeg is om het gewicht van de schildhoudende panter te dragen. Voor de zekerheid leunen ze alvast met één achterpoot tegen het schild. Positieve uitschieter vind ik het wapen van de Republiek Congo (ook weer een voormalige Franse kolonie, ontworpen door een Zwitserse heraldicus).¹⁹ Om te beginnen is het blazoens eenvoudig. De van achter het schild uitkomende olifanten maken het wapen tot een compact geheel en het robuuste voetstuk waarop ze staan is duidelijk gemaakt om de twee dikhuiden te torsen. Het *pièce de résistance* van het wapen vind ik echter de zeer fantasievolle kroon die lijkt te zijn samengesteld

uit korte stukken boomtak. Hulde aan dit mooie, eenvoudige, maar authentieke wapen. Bijzonder is de gestileerde fregatvogel die fungeert als voetstuk bij het wapen van de Salomonseilanden.²⁰ Toegegeven: bij Canada lijken de schildhouders toch meer op het lint te balanceren en lijken de takken eronder weinig ondersteuning te bieden (zie ook Nieuw-Zeeland). Omdat er niet enkel sprake is van een lint, is het wapen toch in deze categorie geplaatst. De wapens van de voormalige Britse kolonies uit deze categorie zijn eigenlijk allemaal wel fraai en heraldisch geslaagd te noemen. Toch missen zij naar mijn mening in hun heraldische degelijkheid iets van de fantasie en gedurfde eenvoud van hun tegenhangers met een Frans koloniaal verleden. Misschien omdat deze over het algemeen jonger zijn (en dus minder traditioneel)?

Heraldisch: schildhouders-baldakijn

Rest er nog één categorie bij de wapens met schildhouders en bij de heraldische wapens in zijn geheel. Wat betreft de wapens zijn we vertrokken bij de meest eenvoudige, bestaande uit enkel een schild. Nu eindigen we bij de meest complexe wapens, wapens “met alles erop en eraan”: schildhouders, kroon op het schild, lint met wapenspreuk en een baldakijn. We zien alleen Europese landen terug in deze categorie. Alle zeven wapens in deze categorie mogen als prima worden beschouwd, beoordeeld vanuit heraldisch oogpunt. Alleen het wapen van Zweden is wat drukker door de complexe schilddelingen. Jammer dat bij Monaco en Nederland de schildhouders op het lint moeten balanceren. Het wapen van Monaco is verder opvallend omdat de schildhouders boven de rand van de baldakijn uitsteken. Liechtenstein en Servië zijn de buitenbeentjes in deze categorie: in tegenstelling tot de overige wapens hebben zij geen schildhouders. Het wapen van Servië is ook nog op een andere manier opvallend omdat het, net als Burkina Faso, Roemenië en Rusland, een wapen in een wapen is. In het wapen zien we een schild met daarop een dubbelkoppige adelaar die zelf ook weer een schild vasthoudt. Heraldisch gezien is het een aantrekkelijk wapen, maar dit wapen-in-wapen maakt dat het wat overdadig is. Ook de twee (bijna even grote) kronen maken het wapenbeeld druk. Het wapen van Liechtenstein is in heraldische zin ook zeker attractief, hoewel de schilddelingen het wapen druk maken. Met de vaandels van de acht provincies, twee nationale vlaggen en de Leopoldsorde naast alle bovengenoemde versieringen,

Landen: België, Liechtenstein, Luxemburg, Monaco, Nederland, Servië, Zweden

is het wapen van België wel het uitbundigste in deze categorie, en daarmee misschien ook wel van alle nationale wapens ter wereld. Buiten dit uitbundige wapen is er ook een eenvoudigere versie van het Belgische wapen, zonder baldakijn en vlaggen. Hetzelfde geldt voor Zweden.²¹

Heraldiserende of semi-heraldische wapens (schijn-heraldiek)

We zijn nu toegekomen aan de behandeling van de nationale emblemen die ik als niet-heraldisch heb aangeduid, met andere woorden, die niet een (heraldisch) wapenschild als kernelement hebben. Hoewel er een groep emblemen was die duidelijk aan deze definitie voldeed, bleven er ook enige over waarbij dit niet het geval was. Deze symbolen hoorden echter ook niet in de categorie heraldische wapens en vielen dus als het ware tussen wal en het schip. In totaal kom ik op 20 van zulke emblemen. Ik heb deze emblemen “schijn-heraldisch” genoemd, omdat ze in het algemeen meer neigen naar heraldiek dan naar niet-heraldiek. Deze groep emblemen valt dan weer uiteen in twee soorten: heraldiserende en semi-heraldische emblemen. Heraldiserend is een volgens mij niet-bestaand Nederlands woord. Het beoogt zoveel te betekenen als “heraldisch maken”. Ik bedoel hiermee dat een embleem ontworpen lijkt vanuit een niet-heraldisch oogpunt, of dat het bestaat uit niet-heraldische elementen, maar dat het een uiterlijk heeft gekregen dat wel sterk aan heraldiek doet denken. Daarentegen bedoel ik met semi-heraldische emblemen, emblemen die ontworpen lijken vanuit een heraldisch vertrekpunt, maar waarbij in de uitwerking niet-heraldische elementen zijn verwerkt of waarbij de vormgeving onheraldisch is. Belangrijk om hierbij op te merken is dat ik natuurlijk niet kan nagaan wat er in de ontwerpers van de verschillende emblemen omging of wat zij dachten of beoogden toen zij bezig waren met hun ontwerpen. Ik heb me bij mijn indeling laten leiden door wat ik *zie* en door welke indruk de betreffende emblemen maken. Door emblemen te vergelijken, naast elkaar te plaatsen en te zoeken naar overeenkomsten, wordt deze indruk hopelijk ook voor de lezer duidelijk. In totaal ben ik uitgekomen op vier categorieën schijn-heraldische emblemen: twee semi-heraldische, een heraldiserende en een mengcategorie.

Misschien maakt het volgende voorbeeld, waarbij de schilhouders in de categorie schijn-heraldische emblemen een rol spelen, het verschil tussen semi-heraldisch en heraldiserend duidelijk. Het is misschien wat vreemd om bij emblemen die ik in eerste instantie heb aangemerkt als niet-heraldisch toch te spreken van *schildhouders*. Als we echter kijken naar de vijf emblemen die ik heb ingedeeld in de categorie “Afrikaans schild” dan kunnen we toch alleen maar daarvan spreken. Alle vijf deze emblemen maken gebruik van schildhouders die zonder al te veel moeite als zodanig bestempeld mogen worden. Ook de blazoenering van de schilden is heraldisch te noemen en zou zonder problemen kunnen voorkomen op een Europees schild. Omdat ze mijns inziens duidelijk zijn ontworpen vanuit een heraldisch perspectief, maar door het niet-Europese schild buiten de heraldische wapens zijn gevallen, noem ik de emblemen semi-heraldisch. Als we kijken naar de categorie Heraldiserend: geen echt schild” dan zien we voorbeelden van wat ik heraldiserende

emblem wil noemen. Bij Cambodja en Myanmar zien we ter weerszijde van het embleem figuren die de plek innemen van schildhouders in de heraldiek, echter, er is in deze emblemten geen schild om te houden. We zien dus een heraldische compositie (wederom: in mijn ogen), maar geen heraldiek. Vanwege het in feite heraldische schild, maar de overgestileerde, bijna logo-achtige uitvoering van de schildhoudende adelaars, mogen we ook de vier Arabische wapens in de categorie “Semi-heraldisch: adelaar” typeren als semi-heraldisch. Dit in tegenstelling tot de emblemten in de categorie Heraldiserend rond adelaar (...). De vogels houden onmiskenbaar iets op de borst, maar in lang niet alle gevallen gaat het om een schild. Omdat de compositie van de emblemten in beide gevallen echter in hoge mate overeenkomsten vertoont, toont dit wel aan dat de emblemten in deze categorie eerder gezien moeten worden als heraldiserend.

Het onderscheid tussen heraldiserend en semi-heraldisch is dus gelegen in het (schijnbare) uitgangspunt bij het ontwerpen van het embleem. Is dit de heraldiek, maar zijn er in de uitwerking on-heraldische elementen in verwerkt, dan spreek ik over semi-heraldiek. Is het uitgangspunt ogenschijnlijk niet-heraldische elementen, maar doet de uitwerking in meer of mindere mate denken aan heraldiek, dan is er sprake van heraldisering.

Schijn-heraldisch (semi-heraldisch): adelaar

Landen: Egypte, Irak, Jemen, Syrië

Historisch gezien is er een staatkundige band tussen Egypte, Irak, Jemen en Syrië. Tussen 1958 en 1961 waren Egypte en Syrië verbonden in de Verenigde Arabische Republiek (VAR) en er was een confederatie met Noord-Jemen (de Verenigde Arabische Staten, VAS).²² Begin jaren '60 leefde ook in Irak de hoop om deel uit te kunnen maken van deze statenunie.²³ Uit deze tijd stamt de gelijkvormigheid van de wapens van Egypte, Irak en Syrië.²⁴ Laten we deze emblemten/wapens eens vergelijken met het wapen van Oostenrijk. We zien daar ook een wapenschild dat gehouden wordt door een adelaar, echter, als we de Oostenrijkse adelaar vergelijken met die uit de emblemten van Irak en Egypte, dan wordt hopelijk duidelijk waarom ik het Oostenrijkse wapen wél als heraldisch aanmerk, maar de emblemten uit deze categorie niet. Enerzijds zit hem dit in de nogal grafische uitvoering van de adelaar van de Arabische landen tegenover de Oostenrijkse uitvoering die in lijn is met de Europese heraldische traditie. Anderzijds ligt dit aan het feit dat het vrijwel identieke embleem van Egypte en Irak door meerdere landen wordt gebruikt, er dus sprake is van een vastgelegde vormgeving, wat weer een kenmerk is van een logo. Hieruit blijkt in mijn ogen dat we hier eerder met een gelogoiseerd wapen te maken hebben dan met een wapen sec. Tegelijkertijd blijkt uit deze vergelijking wel dat er

duidelijk een visuele link tussen beide soorten symbolen is te leggen. Daarmee is er gekeken naar heraldische voorbeelden, maar is er gekozen voor een sterk grafische uitvoering. Om al die redenen spreken we hier van semi-heraldiek. Het embleem van Jemen valt duidelijk uit de toon bij de andere drie emblemen in deze categorie. Het voormalige Zuid-Jemen had niettemin een embleem dat gelijkvormig was aan de huidige emblemen van Egypte en Irak.²⁵ De reden dat ik het in deze categorie plaats is omdat het een adelaar laat zien die een qua vorm (min of meer) heraldisch schild voor de borst houdt. Qua voorstelling heeft het schild –vooral door de kleurstelling– echter weinig met heraldiek te maken. Als we kijken naar de emblemen in de volgende categorie, dan wordt wel duidelijk waarom ik Jemen (en de andere emblemen in deze groep in feite ook) in deze categorie heb geplaatst en niet in de volgende.

Schijn-heraldisch (heraldiserend): op basis van een adelaar, geen schild met heraldische voorstelling

Landen: Koeweit, Soedan, Verenigde Arabische Emiraten (VAE), Zuid-Soedan

Net als in de vorige categorie zien we ook in deze categorie alleen Arabische landen, met uitzondering van Zuid-Soedan. Oppervlakkig gezien lijken de emblemen in deze categorie erg veel op die uit de vorige. Bij nadere beschouwing hebben de schilden die de vogels op de borst houden echter niets met heraldiek te maken. Ja, het schild op de borst van de Koeweitse adelaar is heraldisch, maar is dit wel een schildhoudende adelaar? Hij lijkt eerder een visueel onderdeel van het geheel, ondergeschikt aan het hoofdmotief: het schip op de golvende zee dat tussen de vleugels vaart. Het schild is een nevenelement. Het embleem als *geheel* kan daardoor kwalijk een heraldisch wapen worden genoemd. Er is wat voor te zeggen om dit embleem ook niet deels als heraldisch aan te merken, maar als volledig zegelachtig. Vanwege de aanwezigheid van het schild heb ik het toch in deze categorie geplaatst. De adelaar (volgens sommige bronnen “valk”) in het wapen van de VAE zagen we eerder ook (maar dan in een andere vormgeving) in het embleem van Syrië.²⁶ Op zijn borst houdt hij een cirkel met daarin de kleuren van de vlag. De adelaar van Zuid-Soedan heeft een (Afrikaans) schild op de borst, maar daarop zijn geen heraldische motieven geplaatst. De secretarisvogel van Soedan heeft eveneens een inheems schild op de borst, maar ook hier geen heraldische motieven.²⁷ In de volgende categorie gaan we dieper in op deze inheemse Afrikaanse schilden.

Schijn-heraldisch (semi-heraldisch): Afrikaans schild

De vijf emblemen in deze categorie zijn een mooi voorbeeld van wat de heraldiek vermag. Dat lijkt vreemd om te zeggen omdat de emblemen niet bij de groep heraldische wapens terecht zijn gekomen. De enige reden hiervoor is

Landen: Botswana, Kenia, Lesotho, Oeganda, Tanzania

– ik schreef het al eerder - dat de schildvorm niet inheems Europees is. Echter, zowel de compositie van het embleem als het blazoen is onmiskenbaar heraldisch. Het resultaat is een intrigerende mengeling van Europese heraldiek en Afrikaanse traditie. Feitelijk zien we vijf *wapens* met schildhouders, waarvan er vier netjes voorzien zijn van een voetstuk voor de schildhouders. Eigenlijk is het ontwerp van alle emblemen heraldisch geslaagd te noemen. De meeste hebben een eenvoudige indeling en zijn niet te overdadig met wat men wil laten zien. Tanzania heeft het drukste blazoen. Jammer dat de speer in het midden en de gekruiste werktuigen in het rode vlak óp het schild (lijken te) liggen. Het embleem van Lesotho zondigt tegen de kleurregel, en ook is bruin een ongebruikelijke schildkleur voor de heraldiek. Bij geen enkel embleem is er iets bovenop het schild geplaatst, de spitse top leent zich daar ook niet voor.

Schijn-heraldisch: geen echt schild

Deze laatste categorie is een soort vergaarbak van overige schijn-heraldische emblemen die in het kader van dit onderzoek niettemin fascinerend zijn. Geen Europese landen in deze categorie, maar wel drie Aziatische, twee Zuid-Amerikaanse, een Afrikaans en een uit Oceanië. Deze zeven emblemen hebben een plek gekregen in deze categorie omdat zij enerzijds op het eerste oog een heraldische compositie lijken te hebben, of omdat zij anderzijds weliswaar een schild (of iets wat daarop lijkt) hebben als kernelement, maar dat de uitvoering verder niet heraldisch te noemen is. Sommige zijn dus semi-heraldisch en andere heraldiserend. Misschien is het embleem van Jordanië wel het duidelijkste voorbeeld van semi-heraldiek. We zien een gekroonde baldakijn zoals we die ook hebben gezien in de laatste categorie van de heraldische wapens. Op de plek waar we het schild verwachten zien we hier echter een adelaar staande op een gedeeltelijk zichtbare wereldbol,²⁸ die is geplaatst achter een schild

Landen: Bolivia, Cambodja, Ecuador, Jordanië, Myanmar, Nauru, Zuid-Afrika

met daarachter twee vlaggen. Dit schild draagt geen heraldische motieven. Bolivia en Ecuador hebben gelijkvormige emblemen. Zij kenmerken zich door een ovaal met daarop een landschap, een condor die op deze ovaal zit en een aantal vlaggen achter de ovaal. Ik spreek met opzet van een ovaal en niet van een schild, omdat er in de heraldiek ook ovale schilden bekend zijn. Als ik de voorstelling op deze emblemen vergelijk met die op de wapens van Argentinië en Uruguay, die eveneens gebruik maken van een ovaalvorm, dan is dit een dusdanig groot verschil dat ik me afvraag of je hier nog wel van een wapen kunt spreken. Ik noem het dan ook liever semi-heraldisch. Zie in dit verband ook het embleem van Honduras in de categorie “Object centraal/gegroepeerd rond object” dat tevens een ovaal als kernelement heeft, maar verder toch niet heraldisch genoemd mag worden. Ook bij Nauru zien we dit spelen met de heraldische beeldtaal: het “schild” lijkt hier van een soort gevlochten materiaal, terwijl de indeling (en de vorm) onmiskenbaar neigen naar heraldiek. Is het embleem van Nauru semi-heraldisch te noemen, dat van Zuid-Afrika vind ik eerder heraldiserend. De uitvoering van dit embleem karakteriseer ik als grafisch, hoewel de kern toch een heraldische schildvorm lijkt te zijn. Ook heraldiserend noem ik de overgebleven twee emblemen. Deze emblemen van Cambodja en Myanmar zijn interessant. Bij beide lijkt er een verzameling van niet-heraldische elementen als uitgangspunt te zijn genomen die echter op een heraldische manier zijn samengebracht. Opvallend is verder dat deze landen in dezelfde regio liggen. Zou er sprake zijn van regionale beïnvloeding of is het toeval?

Niet-heraldische emblemen

Als laatste besteden we nu aandacht aan de symbolen die geen schild als kernelement hebben. In principe zijn deze emblemen dus niet-heraldisch. In totaal vinden we in deze categorie 61 landen (dat is 31,4% van alle landen op de wereld). In dit gedeelte ga ik dieper in op de vraag of het ontbreken van een schild ook betekent dat de rol van de heraldiek in beeldende zin nu is uitgespeeld voor wat betreft deze symbolen. Als antwoord kan ik alvast verklappen dat we al snel zullen zien dat dit lang niet altijd het geval is. In tegendeel, het wordt eigenlijk nu pas interessant omdat we zullen zien welke alternatieven er bestaan voor het heraldische symbool zoals dat gebruikt wordt op de eerder gedefinieerde plaats en functie. We zien hier een creativiteit aan het werk die in meer of mindere mate heraldische of heraldiek-achtige ontwerpen oplevert. Door de bank genomen zou je kunnen zeggen dat er twee hoofdsoorten niet-heraldische emblemen zijn: symbolen die een ronde hoofdvorm hebben en een duidelijke rand (krans of tekst of beide) die de rest van het symbool omgeeft. Deze zijn ruwweg te karakteriseren als gebaseerd op een zegel(vorm). Daarnaast zijn er symbolen die helemaal geen rand hebben en enkel uit een los symbool bestaan.

De eerste groep zou je weer kunnen onderverdelen in twee aparte groepen: emblemen omgeven door een krans en zegels/logo's. In totaal komen we zo op vijf categorieën en één subcategorie. De “kransenemblemen” onderscheid ik in twee categorieën: die met een vullende voorstelling en met een niet-vullende voorstelling (voorbeelden uit de categorie zullen duidelijk maken wat

ik bedoel). In de categorie zegels onderscheid ik (échte) zegels en zegelachtige emblemen, waarbij die laatste categorie de subcategorie logo-achtige kent. De restcategorie omvat alle emblemen die geen kader (schild of zegel) hebben, maar bestaan uit een (groep) object(en).

Ik wil nog even speciaal de aandacht vestigen op een bijzondere categorie, namelijk de emblemen die ik als “revolutionaire heraldiek” heb omschreven (waarbij heraldiek zeer ruim moet worden opgevat, evenals “revolutionair” eigenlijk). Het zijn de emblemen van landen met een veelal communistische signatuur of die kunnen wijzen op een dergelijke staatsvorm in hun verleden. De categorie omvat ook enkele landen die niet deze achtergrond hebben, vandaar de term “revolutionaire heraldiek” en niet “communistische” of “socialistische heraldiek”.

Krans: omsluit een (min of meer) losstaand symbool

Landen: Afghanistan, Brazilië, Comoren, Djibouti, Eritrea, Guatemala, Italië, Mexico, Zuid-Korea

In het bovenstaande bleek al dat deze categorie en de volgende veel met elkaar te maken hebben. Drie emblemen zijn van Afrikaanse landen, drie van (Midden-, Noord- en Zuid-)Amerikaanse, twee van Aziatische en een van een Europees land. Gemeenschappelijk hebben ze de krans die de emblemen omgeeft. Het onderscheid dat ik maak is dat in deze categorie de centrale voorstelling los in de krans staat, terwijl de krans in de tweede categorie de centrale voorstelling geheel insluit. De centrale voorstelling is daar beeldvullend. Je zou kunnen zeggen dat je de centrale voorstellingen in deze categorie los kunt maken van de krans en dat je dan weer een zelfstandig embleem krijgt. Bij de emblemen in de volgende categorie geeft de krans het embleem zijn coherentie, zonder

Voorbeeld van een beeldvullend en losstaand object toegepast op het wapen van Cyprus (links)

dat, valt het uit elkaar. Vergelijk het met de categorie “Heraldisch: wapen en krans” die we bij de heraldische wapens behandelden. In deze categorie staat het schild los in een krans. Het schild kan uit de krans worden gehaald en is dan een zelfstandig object. Zou je het schild verwijderen en de voorstelling erop los tussen de kransen op een beeldvullend kleurvlak plaatsen, dan zou je

een met de emblemen in de volgende categorie vergelijkbaar embleem krijgen. Enkele van de negen emblemen uit deze categorie wil ik er kort uit lichten, om te beginnen met het embleem van Mexico. Hier zien we maar een halve krans, de kromming wordt visueel voortgezet in de vleugel van de adelaar. Bij Zuid-Korea is er geen sprake van een krans, maar van een lint dat echter, net als de kransen, rond het hele embleem is gebogen. Bij Brazilië en Guatemala reiken de onderdelen van het emblemen tot *buiten* de krans. Ten laatste zij nog opgemerkt dat de emblemen in beide categorieën al enigszins doen denken aan zegels. Ik heb zegels echter anders gedefinieerd, daarover verderop meer. Van alle emblemen in deze categorieën doet dat van de Comoren me nog het meeste denken aan een zegel. Het is daarmee een soort overgangsembleem met kenmerken uit beide categorieën.

Krans: voorstelling vullend

Landen: Angola, China, Frankrijk, Guinee-Bissau, Laos, Macedonië, Mongolië, Mozambique, Nepal, Noord-Korea, Oezbekistan, Tadzjikistan, Vietnam, Wit-Rusland

De tweede categorie emblemen die omgeven zijn door kransen omvat de emblemen die ik als bijnaam “revolutionaire wapens” of “revolutionaire heraldiek” heb meegegeven. Waarbij wapens en heraldiek op het eerste oog misplaatst kunnen klinken. We hebben hier echter te maken met een groep van een veertiental emblemen die onmiskenbaar allemaal iets met elkaar te maken hebben: ze passen binnen een traditie met een eigen vormtaal. Natuurlijk heeft dit te maken met de politieke achtergrond van de betreffende landen: communistische en socialistische regimes. Zeker in de tijd van de Koude Oorlog gold deze communistische heraldiek als een tegenhanger van de Westerse heraldiek zoals wij die gewend zijn. Een communistisch wapen is direct te herkennen aan een aantal terugkerende kenmerken. Ten eerste natuurlijk de krans, meestal bestaande uit specimen van de belangrijkste

landbouwproducten van het land. Vaak, maar niet altijd, zijn de takken van de krans gedraaid in rode linten. Daarnaast zien we vaak elementen die taboe zijn in de traditionele heraldiek omdat ze te modern zijn, zoals industriële bouwwerken, tandraden, vuurwapens en gereedschappen. Ten slotte zien we vaker dan normaal (rode) sterren en globes of landkaarten. Door dit enigszins gecanoniseerde ontwerp, dat je niet op deze manier terugziet bij emblemen of wapens in andere categorieën, mag je toch wel spreken over een onderscheiden soort van rudimentaire heraldiek.

Alle emblemen in deze categorie voldoen aan het gestelde criterium van een beeldvullende voorstelling, maar niet alle emblemen zijn van landen met een communistisch of socialistisch heden of verleden. Dat het land toch voor een embleem heeft gekozen dat aan de voor deze categorie gestelde kenmerken voldoet kan toeval zijn. Niettemin valt het op dat we veel voormalige Sovjet-republieken en een republiek uit het voormalige Joegoslavië in deze categorie terugzien. De emblemen van Macedonië en Wit-Rusland stammen zelfs nog rechtstreeks uit deze tijd.²⁹ Landen die nog altijd een communistische signatuur hebben zoals China, Noord-Korea en Vietnam, zien we ook terug in deze groep. Er zijn daarnaast enkele verrassendere landen. Ik moest meteen denken aan de Franse revolutie toen ik het embleem van Frankrijk ook in deze categorie terecht zag komen. De krans om dit embleem bestaat echter niet uit blade- ren, maar uit de ketting van het Legioen van Eer.³⁰ Andere landen zonder een duidelijke communistische of socialistische achtergrond zijn: Guinee-Bissau en Nepal. Hoewel veel van de landen in deze categorie het communistische verleden inmiddels achter zich hebben gelaten, blijken hun emblemen hier toch nog altijd bij aan te sluiten. Te denken valt dan aan landen als Mongolië, Oezbekistan en Tadzjikistan. Misschien is dit te vergelijken met het fenomeen dat een ex-kolonie de heraldische beeldtaal van de vroegere overheerser overneemt. Maar er kan ook sprake zijn van regionale beïnvloeding, omdat veel landen met een “revolutionair wapen” geconcentreerd zijn in Centraal- en Oost-Azië. Wat overigens opvalt aan de Europese landen in deze categorie, is dat van de vier Europese landen die geen heraldisch wapen hebben er drie in deze categorie terecht komen. Het vierde, Italië kwamen we tegen in de vorige categorie. Toeval of niet: alle Afrikaanse landen in deze categorie zijn voormalige Portugese kolonies. Alle andere emblemen zijn van Aziatische landen (acht).

Zegel: tekst rondom

Zegels werden al voor het ontstaan van de heraldiek gebruikt door individuen om zich mee te identificeren. Na het ontstaan van de heraldiek werden het vaak dragers van heraldische uitingen (lees: wapens).³¹ In de nationale symboliek vinden we echter geen enkel zegel waarop een wapen is te zien (tenzij we het embleem van Koeweit – zie “Schijn-heraldisch (heraldiserend): op basis van een adelaar, geen schild met heraldische voorstelling” als zegel beschouwen). De belangrijkste criteria voor dit onderzoek om een symbool te karakteriseren als zegel (of, zo u wilt, stempel) waren een ronde vorm en een tekst die, geheel of gedeeltelijk, rondom het symbool staat. Het gebruik van kleuren in de zegels (wat bij oorspronkelijke zegels natuurlijk niet het geval is) laat ik

Landen: Algerije, El Salvador, Kirgizië, Madagaskar, Mali, Marshallen, Mauritanië, Micronesië, Nicaragua, Oost-Timor, Palau, Paraguay, Qatar

hier verder even onbesproken. Ik kom daar later nog uitgebreider op terug. Dertien landen, waaronder geen enkel Europees, voldeden aan deze criteria. We zien vier landen uit Afrika terug in deze categorie, drie uit zowel Azië als Oceanië, twee uit Midden-Amerika en een uit Zuid-Amerika. Het embleem van Kirgizië kan gezien worden als een soort overgang tussen de emblemen uit de vorige categorie en deze. Er is sprake van een kruis, die ongeveer de helft van de buitenrand inneemt, de andere helft wordt ingenomen door tekst. En hoewel het symbool tussen de kruisen niet beeldvullend is, kan enige regionale beïnvloeding toch niet uitgesloten worden. Hetzelfde zien we in feite bij Madagaskar. Ook hier wordt de tekst afgewisseld met een kruis. Opvallend zijn verder de symbolen van El Salvador en Nicaragua. Feitelijk zijn deze driehoekig, een unicum in de wereld, maar door de tekst die in een cirkel rond het symbool staat, horen ze toch in deze categorie. Denk de tekst weg en El Salvador was in de eerste categorie van de niet-heraldische symbolen terecht gekomen.

Zegelachtig

In deze categorie zien we eveneens dertien symbolen die wel een overwegend ronde vorm hebben, maar geen tekst rondom hebben staan. Vier symbolen plaats ik in een aparte subcategorie, hierover verderop meer. Zeven emblemen zijn van Aziatische landen, vijf van Afrikaanse en een van een Europees land. Twee van de emblemen in deze categorie hebben geen ronde, maar een ovale vorm (Togo en Turkije). Turkije heeft hierbij alle kenmerken uit de vorige categorie, behalve dus de ovale vorm. Ook Turkmenistan is met zijn acht-hoekige vorm afwijkend. Wel zien we hier in de compositie van de binnenste objecten de ronde vorm weer terug. Ook Azerbeidzjan, Kaapverdië en Rwanda “doen het” weer net ietsje anders. We zien hier dat het geheel ronde karakter

Landen: Azerbeidzjan, Bangladesh, Bhutan, Kaapverdië, Kazachstan, Rwanda, Turkmenistan, Togo, Turkije, (Ethiopië, Iran, Japan, Libië)

doorbroken wordt door een soort krans of lint die de verder wel geheel ronde compositie (gedeeltelijk) omgeeft. Bij Rwanda staat het lint net buiten de krans. Met het embleem van Rwanda begeben we ons al langzaamaan naar de allerlaatste categorie van dit onderzoek, en het kan dan ook weer gezien worden als een soort overgangsembleem. Maar alvorens over te gaan naar deze categorie, kijken we eerst nog even naar vier bijzondere emblemen.

Subcategorie logo-achtig

Er zijn vier landen die ik, zoals gezegd, apart heb gezet omdat hun emblemen naar mijn mening een subcategorie vormen. Ze zijn zegelachtig te noemen omdat een rond karakter hebben qua vorm. Daarentegen hebben ze rondom geen tekst staan. Wat ze echter onderscheidt van de overige emblemen is hun basale eenvoud. Stuk voor stuk zijn ze opgebouwd uit slechts zeer weinig elementen en uiterst sober van kleur. Deze kenmerken maken dat ik ze eerder logo- dan zegelachtig zou willen noemen. Ook het grafische karakter van de emblemen versterken deze overweging. Misschien is het nog wel wetenswaardig om hier te vermelden dat het embleem van Japan eigenlijk thuishoort in een heel eigen vormentraditie die inheems en uniek is voor Japan. Deze keizerlijke *mon* (een gestileerde chrysanthe) is het familiesymbool van de keizerlijke familie en tevens het nationale embleem. Vaak wordt *mon* aangeduid als een Japanse vorm van heraldiek vanwege het feit dat ook de Japanse *mon* erfelijk zijn, net als heraldische wapens. Alle *mon* hebben als kenmerk dat ze een rond karakter hebben en net als de heraldiek de inspiratie voor hun beeldentaal halen uit de wereld om ons heen: flora, fauna, gebruiksvoorwerpen, hemellichamen enz. Karakteristiek is ook dat ze – in tegenstelling tot de heraldiek – geen distinctieve kleuren hebben.³²

Object centraal/ gegroepeerd rond object

Landen: Brunei, Democratische Republiek Congo (DRC), Haïti, Honduras, India, Malediven, Oman, Papoea-Nieuw-Guinea, Saoedi-Arabië, Sri Lanka, Thailand, Vanuatu

En daarmee zijn we aangekomen bij de allerlaatst overgebleven twaalf emblemen! Enerzijds is dit een restcategorie, maar anderzijds hebben de emblemen bij nadere beschouwing zeker gemeenschappelijke kenmerken. De naam van de categorie karakteriseert naar mijn idee het belangrijkste kenmerk: “ge-groepeerd rond een object”. Zeven landen liggen in Azië, twee in (Midden-) Amerika en de Caraïben, twee in Oceanië en een in Afrika. Sommige emblemen uit deze categorie bestaan uit één enkel object. Een duidelijk voorbeeld hiervan is Thailand (een Garoeda, een mythisch wezen uit het Boeddhisme en Hindoeïsme).³³ Ook het embleem van India reken ik hiertoe. Door de dikke omlijning van het embleem van Sri Lanka zou je geneigd zijn ook dit embleem tot deze subgroep te rekenen. Bij nadere beschouwing echter, blijkt het embleem te bestaan uit losse elementen waardoor het een soort overgang vormt met de tweede soort emblemen; zij die bestaan uit meerdere objecten. Ook hier zien we weer een sterke variatie. De emblemen van Oman en Saoedi-Arabië bijvoorbeeld, zijn nog altijd vrij eenvoudig omdat ze bestaan uit en beperkt aantal elementen. Haïti en Honduras daarentegen hebben emblemen die een ware tentoonstellingen zijn van allerlei schijnbaar bij elkaar geraapte objecten. Verderop kom ik nog terug op met name de morfologie van de emblemen in deze categorie.

Conclusies

Zoals in de inleiding al aangegeven zijn er in totaal 113 landen (58,2%) die een wapen als nationaal symbool hebben en 81 landen (41,8%) hebben een embleem. Twintig van de landen met een embleem (10,4% van het totaal) hebben een schijn-heraldisch embleem. Een ruime meerderheid van de landen kiest dus voor een heraldisch wapen, maar zijn er redenen te bedenken

Heraldisch Tijdschrift

PERIODIEK VOOR WAPEN- ZEGEL- EN VLAGGENKUNDE VAN HERALDIEK NGV

Jaargang 24-2018

Redactie

J.A. de Boo, hoofdredacteur
R.W. van Dijk, eindredacteur
R.A. van Iterson
L.F. van der Linden
T. Metselaars

Index 24

Achterpagina

Het wapen Van Egmond (dB)	40
Jacobus II van Luxemburg (dB)	75-76
Boezemgemaal Scheveningen draagt het wapen van het Hoogheemraadschap Delfland (RvD)	116
Familie Toorop (RvD)	155

Artikelen

<i>Biezen, N.J.M.</i> , Het wapen Van Vladeracken op twee zegelstempels	28
<i>Boo, J.A. de</i> , Van levensboom tot elzenstruik. Adolf Pathuis en het gemeentewapen van Meeden	112
<i>Dijk, R. van</i> , Het Musée des Blasons 'Régis Germain'	60
Jeanne d'Arc (du Lis) en haar familiewapen rond 1430	64
<i>Grothues, B.</i> , Duitse steden en hun gemeentewapen. Tien curieuze wapensymbolen.	44
<i>Hartemink, R.</i> , De wapens van Nederlands-Brazilië	18
Het Nederlandse/Nassause wapen in het wapen van twee Poolse gemeenten . . .	49
Typisch Nederlandse symbolen en de Nederlandse overheidsheraldiek	65

<i>Heijningen, H. van</i> , Wapen en vlag van Gersloot-Polder	70
Oosthem: bewapend-bevlagd-bewimpeld	115
Een dorpsvlag voor Papekop (Z-H)	154
<i>Kwisthout, J-K. B.H.</i> , Chastelein. Heraldiek op prenten, portretten en porselein . . 4	
<i>Metselaars, T.</i> , Heraldiek zonder grenzen: op zoek naar de grenzen van de heraldiek; Een onderzoek naar de invloed van de heraldiek op de hedendaagse nationale symboliek	95, 120
<i>Roelvink, F.</i> , Nassau-heraldiek in de Grote kerk van Breda.	52
<i>Spreen Brouwer, A.</i> , Overheidsheraldiek. Het wapen van de nieuwe gemeente Midden-Groningen.	72

Bij de voorplaat

Het wapen van Lamoraal, graaf van Egmond	3
Grafmonument van Engelbert II van Nassau (1451-1504)	43
Wapen voormalige Oostenrijks-Hongaarse dubbelmonarchie	79
Kwartierstaat van Willem III in wapens	119

Mededelingen en aankondigingen

Het 33 ^{ste} Internationaal Congres Genealogie en Heraldiek [te Arras] . . . 2, 71, 111	
Heraldiek en genealogie ten dienste van de Kunstgeschiedenis [lezing door Olivier Mertens] (dB)	23
Het wapen Odink op een kaars: Zara Home België veroordeeld in zaak tegen Patrick Damiaens	63
Dag van de Heraldiek 2018 – Haarlem [10 november 2018] (LvdL)	80
International Heraldry Day (IDH) [10 juni] (RvD)	82
De Bodebus (dB)	83

Redactioneel

Van de hoofdredacteur	3, 43, 79, 119

Varia

Blunderbeer [twee waakzame beren op het hek van de buitenplaats Berenstein te Voorschoten] (RvD)	114

Wapenregistraties

Nederlands College Heraldiek

Heersink (24); Hommes (25); Van Kommer (26); Langedijk (27); Cornelius (84); Van der Oest (85); De Goffau (86); Landgraf (87); De Rooij (88); Heesterman (89); Holtrust (90); Schaaij (91); Ouwerkerk (92); De Boer (93); Walgemoed (94)

Register op afgebeelde wapens

- A** Afghanistan 131; Alagoas 21, 23; Albanië 101; Algerije 134; Amiens 61; Andorra 103; Angola 132; Anhalt-Bernburg, van 117; Anhalt-Zerbst, van 117; Antigua en Barbuda 124; Australië 123; Azerbeidzjan 135; Arc, d', 64; Argentinië 106; Armenië 120; Arnsberg van 54;
- B** Baden 56; Bahama's 124; Bahrein 106; Bangladesh 135; Barbados 122; Bartlehiem 67; België 125; Belize 123; Benin 120; Beresteijn 114; Bhutan 135; Boer, de 93; Bolivia 129; Bosnië en Herzegovina 101; Botswana 129; Brandenburg-Schwedt, van 117; Brasil Hollandez 19; Braunschweig Wolfenbüttel, van 117; Brazilië 131; Brühl 46-47; Brunei 136; Bulgarije 124; Burkina Faso 120; Burundi 106;
- C** Cambodja 129; Canada 124; Centraal-Afrika 108; Charcenne 67; Chastelein 4-17; Chili 123; China 132; Coburg 45; Colombia 108; Comoren 131; Cornelius 84; Costa Rica 103; Cuba 106; Cyprus 104, 131;
- D** D'Adelhart Toorop 156; De Adelhart Toorop 156; Democratische Republiek Congo (DRC) 136; Denemarken 102; Djibouti 131; Dominica 120; Dominicaanse Republiek 105; Duitsland 101;
- E** Ecuador 129; Egmond, Lamoraal, graaf van 1, 3, 40; Egypte 127; Ehlenbogen 45; El Salvador 134; Engeland 58; Equatoriaal-Guinea 106; Eritrea 131; Estland 104; Ethiopië 135; Ezcurra 67;
- F** Fiji 120; Filipijnen 103; Finland 101; Frankrijk 132;
- G** Gabon 123; Gambia 122; Georgië 124; Gersloot-Polder 70-71; Ghana 123; Goëngahuizen 69; Goffau, de 86; Grenada 124; Griekenland 104; Guatemala 131; Guéret 61; Guinee 106; Guinee-Bissau 132; Guyana 122;
- H** Haïti 136; Halle 46; Hannover, van 117; Heersink 24; Heesterman 89; Heinsberg 54; Herpen 54; Hessen Darmstadt, van 117; Holland (Lincolnshire, Eng.) 67-68; Holtrust 90; Hommes 25; Honduras 136; Hongarije 102; Hoogezand-Sappemeer 73-74; Horne 54;
- I** Ierland 101; Indonesië 110; Igarassu 22; IJsland 123; India 136; Irak 127; Iran 135; Israël 101; Italië 131; Itamaracá 20; Ivoorkust 120;
- J** Jamaica 122; Japan 135; Jemen 127; Johannesga'ster Veenpolder 69; Jonge, de 14-15; Jordanië 129;
- K** Kaapverdië 135; Kalthohmfeld 45; Kameroen 106; Kazachstan 135; Kenia 129; Kerkingen 47; Kirgizië 134; Kiribati 103; Kleef 54; Knielingen 48; Koewit 128; Kommer, van 26; Kroatië 102;
- L** Lamarck 56; Lamoraal 1, 3, 40; Landgraf 87; Langedijk 27; Laos 132; Lehningen 44; Lesotho 129; Letland 123; Libanon 101; Liberia 103; Libië 135; Lis, du 64; Löderup 66; Liechtenstein 125; Litouwen 101; Loon, van 52; Lorraine 56; Luxemburg 125;
- M** Macedonië 132; Madagaskar 134; Malawi 124; Malediven 136; Maleisië 120; Mali 134; Malouy (Fr.) 68; Malta 105; Mark, van der 54, 56; Marokko 124; Marshalleilanden 134; Mauritanië 134; Mauritius 120; Menterwolde 73-74; Mexico 131; Micronesië 134; Midden-Groningen 72-75,112; Moldavië 110; Molenwaard 68-69; Monaco 125; Mongolië 132; Montenegro 110;

- Mozambique 132; Myanmar 129;
- N** Namibië 123; Nauru 129; Nassau 53-54; Nederland 125; Nepal 132; Nicaragua 134; Nieuw-Zeeland 124; Niger 108; Nigeria 123; Niort 61; Noord-Korea 132; Noorwegen 102;
- O** Odink 63; Oeganda 129; Oekraïne 101; Oensjerk 67-68; Oest, van der 85; Oezbekistan 132; Oman 136; Oostenrijk 110; Oosthem 115; Oost-Timor 134; Ottawa 67; Ottinghen 56; Ouwerkerk 92;
- P** Pakistan 105; Palau 134; Panama 108; Papekop 155; Papendrecht 68-69; Papoea-Nieuw-Guinea 136; Paraguay 134; Paraiba 21; Pathuis 112; Paul I tsaar 117; Pernambuco 20; Peru 108; Peter III tsaar 117; Pfalts 56; Plantagenet 82; Pleidelsheim 46; Polanen 52, 54; Polen 101; Porte Calvo 22, 23; Portugal 104; Pruisen, van 117;
- Q** Qatar 134;
Remptendorf 47; Republiek Congo 124; Rio de Janero 18; Rio Grande do Norte 21; Roemenië 110; Rooij, de 88; Rusland 110; Rusland, van 117; Rwanda 135;
- S** Saint Kitts en Nevis 122; Saint Lucia 122; Saint Vincent en de Grenadines 106; Salm, van 54; Salomonseilanden 124; Samoa 105; San Marino 105; Saoedi-Arabië 136; São Tomé en Príncipe 120; Schaaïj 91; Schermer 68-69; Schleswig-Holstein, van 117; Schleswig-Holstein-Gottorp, van 117; Schotland 58; Schwankweiler 66; Schwarzburg-Sondershausen, van 117; Senegal 105; Sergipe 21; Serinhaém 22; Servië 125; Seychellen 122; Sierra Leone 123; Singapore 120; Slochteren 73-74; Slovenië 101; Slowakije 101; Soedan 128; Somalië 124; South Holland (Lincolnshire, Eng.) 67-68; Spanje 122; Sri Lanka 136; Stenschewo 51; Stolwijk 66; Suriname 120; Swaziland 120; Syrië 127;
- T** Tadzjikistan 132; Tanzania 129; Thailand 136; Tsjechië 101; Togo 135; Tonga 18; Toorop 156; Trinidad en Tobago 124; Troyes 61; Tsjaad 123; Tunesië 106; Turkije 135; Turkmenistan 135; Turn und Taxis, van 117; Tuvalu 103;
- U** Uruguay 106;
- V** Vanuatu 136; Van Zweibrücken-Birkenfeld 117; Vaticaanstad 101; Venezuela 105; Verenigde Arabische Emiraten (VAE) 128; Verenigde Staten 110; Verenigd Koninkrijk 124; Vianden, van 54; Vietnam 132; Vladeracken, van 28-38; Vlist 66;
- W** Waldeck und Pymont, zu 117; Walgemoed 94; Warga 67; Wit-Rusland 132; Württemberg, van 117; Württemberg-Stuttgart, van 117; Willem I 117; Willem II 117; Willem III 117; Willem IV stadhouder 117; Willem V stadhouder 117;
- Z** Zambia 123; Zimbabwe 123; Zuid-Afrika 129; Zuid-Korea 131; Zuid-Soedan 128; Zweden 125; Zwitserland 101

waarom een land zou kiezen voor een wapen, of niet? Is te voorspellen of een bepaald land een wapen of een embleem zal hebben? In het navolgende probeer ik na te gaan of er structuur is aan te brengen in de resultaten van het bovenstaande onderzoek. Tevens kijk ik in meer detail naar de morfologie en ontwerpen van de diverse soorten symbolen.

De heraldiek is ontstaan in Europa, de meeste heraldische wapens vinden we ook hier. Omdat de heraldiek een Europees verschijnsel is, is het niet bij voorbaat evident dat ook de rest van de wereld zal kiezen voor een wapen als nationaal symbool. Toch blijkt dit voor de meerderheid van de landen in de wereld het geval. Hoe komt het dat deze landen buiten Europa kiezen voor een nationaal symbool dat niet inheems is aan hun cultuur? De heraldiek heeft zich vanuit Europa over de wereld verspreid. Het ligt voor de hand te veronderstellen dat deze verspreiding een gevolg is van de kolonisatie door Europese landen van grote delen van de wereld. Allereerst gaan we dus na of een land met een koloniaal verleden meer of juist minder geneigd is om een wapen als nationaal symbool aan te nemen. Het koloniale verleden kan immers zowel een reden zijn om wel, maar ook om juist niet een wapen aan te nemen. Aan de ene kant kan de heraldiek door de kolonisatie een onderdeel worden van de culturele geschiedenis en beeldentaal van een land en vandaar gecontinueerd worden in het staatswapen. Aan de andere kant kan een land het verkrijgen van de onafhankelijkheid ook aangrijpen om komaf te maken met alle elementen die herinneren aan het koloniale verleden, waarvan de heraldiek er daar natuurlijk bij uitstek een van is. Daarmee zij niet gezegd dat de heraldiek een exclusief Europees “eigendom” is natuurlijk. Dat ook niet-Europese landen zich de heraldische beeldentaal eigen maken is alleen maar toe te juichen. Soms gebeurt dit door het één-op-één kopiëren van het Europese voorbeeld. Soms ook ontstaat er een interessant nieuw of ander soort heraldiek dat een synthese is van invloeden uit de oorspronkelijke Europese heraldiek en inheemse symboliek. Misschien zijn wel het duidelijkste voorbeeld van dit samensmelten van de traditionele heraldiek met inheemse symboliek de Afrikaanse wapens die terecht zijn gekomen in de categorie “Schijn-heraldisch (semi-heraldisch): Afrikaans schild”.

Historische motieven: heraldische erfenis en het koloniaal verleden

Misschien dat de emotie ten nadele van de heraldiek toch enigszins overheerst in voormalige koloniën, want procentueel is het aantal ex-kolonies met een wapen iets lager dan over alle landen in de wereld bekeken. Als we kijken naar de absolute cijfers, dan hebben 146 van de in dit artikel onderzochte landen een koloniaal verleden.³⁴ Van deze landen hebben er 78 een heraldisch wapen (53%) als nationaal symbool. Dat is dus een lager percentage wapenvoerende landen in vergelijking met alle landen. Alle twintig landen met een schijn-heraldisch wapen zijn voormalige kolonies. Zestien van deze landen komen uit de Britse invloedssfeer, een belangrijke meerderheid dus. De grote meerderheid van de landen zonder koloniaal verleden (48) heeft een heraldisch wapen, namelijk 35 (73%). Helemaal verrassend is dat niet, omdat de kolonisators meestal Europese landen zijn, en Europese landen hebben nu eenmaal in meerderheid

heraldische wapens. Dertien landen zonder koloniaal verleden hebben dus een niet-heraldisch embleem (27%), slechts drie daarvan liggen in Europa.

Koloniale invloed per koloniserende land

We zagen al dat opvallend veel voormalige Britse kolonies voor een schijn-heraldisch embleem hebben gekozen, maar hoe zit dat met de andere voormalige koloniale machten? Heeft een Britse ex-kolonie bijvoorbeeld meer kans op een heraldisch wapen dan een Franse? Ik heb een selectie gemaakt van zes voormalige kolonisatoren (Verenigd Koninkrijk, Frankrijk, Spanje, Portugal en Nederland/België). Vervolgens heb ik per land bekeken hoeveel van hun ex-kolonies een heraldisch wapen als nationaal symbool hebben. Als uitkomst mag het misschien verbazing wekken dat Spanje relatief het succesvolst is geweest in het verspreiden en bestendigen van de heraldiek in zijn voormalige gebiedsdelen. Ik zet de landen en de cijfers even op een rijtje.

Spanje

In totaal kom ik op twintig landen met een Spaans koloniaal verleden (inclusief de Filipijnen). Twaalf van deze landen hebben een heraldisch wapen (60%). Wel moet daarbij opgemerkt worden dat de heraldische kwaliteit van deze wapens vaak matig is.

Verenigd Koninkrijk

Van de 71 landen die onder Brits bestuur hebben gestaan (ik reken Namibië hier ook toe, hoewel dat feitelijk niet correct is) zijn er 40 met een heraldisch wapen. Met 56% hebben dus iets minder ex-Britse kolonies dan ex-Spaanse een wapen aangenomen. De wapens die er zijn, zijn wel vaker van betere kwaliteit. Zoals daarnet al opgemerkt valt onder de voormalige Britse kolonies het relatief hoge aantal landen met schijn-heraldische wapens op, namelijk zestien (23%). Dit zijn vooral landen met Afrikaanse wapens en landen in het Midden-Oosten, maar ook op andere plekken in de wereld.

Frankrijk

Verrassend genoeg hebben de Fransen het niet veel slechter gedaan dan de Britten. Verrassend, omdat na de Franse revolutie de heraldiek in Frankrijk is “afgeschaft”. Zie ook het niet-heraldische symbool van de Franse Republiek. Van de 26 voormalige Franse kolonies zijn er veertien met een heraldisch wapen (54%). Slechts twee zijn semi-heraldisch/heraldiserend (8%). Om mij onbekende redenen hebben veel ex-Franse kolonies in het westen en midden van Afrika voor wapens gekozen als nationaal symbool. Veel van deze wapens zijn van heraldisch uitstekende kwaliteit.

Portugal, België en Nederland

Portugal heeft het minste bijgedragen aan de verspreiding van de heraldiek. Van de zeven voormalige Portugese kolonies heeft er slechts één een heraldisch wapen. België en Nederland hebben gezamenlijk in vijf nu nog bestaande landen de scepter gezwaaaid als koloniaal overheerser. Zowel Indonesië als Suriname hebben een heraldisch wapen aangenomen. Van de Belgische ex-kolonies heeft alleen Burundi een heraldisch wapen. De overige twee (DRC en Rwanda) hebben emblemen.

Staatkundige motieven: staatsvormen

Een ander motief dat voor een land mogelijk beslissend is om te kiezen voor een wapen of juist niet, is de staatsvorm. Heraldiek wordt vaak (ten onrechte, maar om begrijpelijke redenen) geassocieerd met de adel. Kan daaruit geconcludeerd worden dat er meer kans is dat een monarchie voor een wapen kiest dan een republiek? Volgens het woordenboek is een republiek een staatsvorm waarbij het staatshoofd voor een aantal jaren gekozen of benoemd wordt.³⁵ Ik wil daar nog aan toevoegen dat in een republiek de positie van dit staatshoofd daarenboven (bij wet) niet erfelijk is. Alle staatsvormen waar deze definitie niet voor geldt noem ik monarchie. Vaticaanstad heb ik ook als monarchie betiteld, hoewel dit strikt genomen volgens deze definitie niet klopt.³⁶ Onder monarchie versta ik bovendien ook de landen die onderdeel zijn van het Britse Gemenebest.³⁷ Omdat zij de Britse monarch als staatshoofd hebben, moeten zij dientengevolge volgens bovenstaande definitie ook als monarchie worden aangemerkt, ook al is deze monarch feitelijk een buitenlandse machthebber.

Als ik de landen in dit onderzoek langs deze maatstaf leg, dan kom ik op 150 landen (77%) met republiek als staatsvorm en 44 (23%) monarchieën. Na deze constatering hebben we eigenlijk al meteen ons antwoord: er moeten dus verschillende republieken zijn die een wapen als nationaal embleem gebruiken. Eens kijken of we dit nog wat kunnen uitdiepen. Van de republieken zien we dat er 82 landen (55%) zijn die een heraldisch wapen gebruiken. Vijftien landen (10%) hebben een schijn-heraldisch embleem en 53 landen (35%) hebben een niet-heraldisch embleem. Van de monarchieën heeft 57% (25 landen) een heraldisch wapen. Vijf landen (11%) hebben een schijn-heraldisch embleem en 8 landen (18%) hebben een niet-heraldisch embleem.

Ruwweg is de verdeling heraldisch/niet-heraldisch dus:

	Heraldisch	Schijn- en niet-heraldisch
Republiek	55%	45%
Monarchie	57%	43%

Met een lichte voorkeur bij de monarchieën voor een heraldisch wapen,³⁸ ontlopen beide groepen elkaar dus helemaal niet zo veel. Enige verschil is wel dat het percentage niet-heraldische emblemen (dus zonder de schijn-heraldische) bij de republieken wel belangrijk hoger is (35% tegen 11%).

Monarchieën en regionale verschillen ³⁹

Maakt het nog verschil als we op regionaal niveau naar de monarchieën kijken? In Afrika vinden we drie monarchieën (geen band met het Gemenebest), waarvan er twee (Marokko en Swaziland) een wapen gebruiken, terwijl het derde een schijn-heraldisch embleem heeft (Lesotho, vanwege het Afrikaanse schild). Twee van de dertien Aziatische monarchieën (Bahrein en Maleisië) gebruiken een heraldisch wapen, vier (Cambodja, Jordanië, Koeweit en VAE) een schijn-heraldisch, de rest een niet-heraldisch symbool. Ook hier vinden we geen Gemenebestlanden.⁴⁰ Alle twaalf de Europese monarchieën gebruiken een heraldisch wapen. De tien landen die in Noord-Amerika als monarchie

worden aangemerkt maken allemaal deel uit van het Britse Gemenebest. Ook zij hebben allemaal een heraldisch wapen. Van de zes monarchieën in Oceanië hebben er vijf een heraldisch wapen, het andere embleem is niet-heraldisch (Papoea-Nieuw-Guinea). Vijf van deze landen zijn aangemerkt als monarchie vanwege de band met het Britse Gemenebest. Zuid-Amerika kent geen monarchieën.

	Wapen	Schijn-heraldiek	Embleem
Afrika	66,7%	33,3%	0%
Azië	15%	30%	55%
Europa	100%	0%	0%
Noord-Amerika	100%	0%	0%
Oceanië	83,3%	0%	16,7
Zuid-Amerika	-	-	-

Percentage monarchieën dat een wapen/schijn-heraldiek/embleem gebruikt per werelddeel

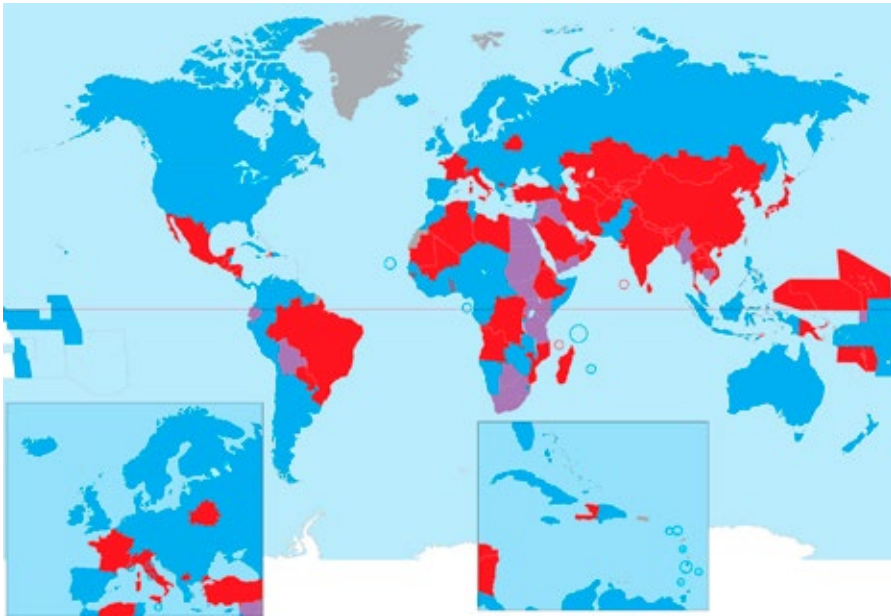
Uit bovenstaande mag, denk ik, wel de conclusie getrokken worden dat de staatsvorm geen invloed heeft op de keuze voor een wapen of niet.

Als kleine zijsporang wil ik nog heel even aandacht besteden aan een op zich bijzonder fenomeen: republieken die een kroon in het wapen voeren. Het is not done om een kroon boven een burgerlijk wapen te zetten, toch zien we dat twaalf republieken zich een monarchistisch symbool hebben toegeëigend. Deze landen zijn: Bulgarije, Georgië, Hongarije, Kroatië, Malta, Montenegro, Oostenrijk, Republiek Congo, Rusland, San Marino, Servië en Somalië. Malta en Oostenrijk hebben daarbij gekozen voor een muurkroon of stedenkroon, dat is dus geen kroon voor adellijke personen.⁴¹ Sommige landen waren in het verleden monarchieën: Bulgarije, Georgië, Hongarije, Kroatië, Montenegro, Rusland en Servië, wat het gebruik van de kroon kan verklaren. Voor Kroatië en Republiek Congo is er overigens geen sprake van een kroon in traditionele zin. Twee landen vallen op: San Marino en Somalië, waarbij voor Somalië de kroon eerder een soort kroonvormige extensie lijkt van het schild dan een kroon in de traditionele zin van het woord. De kroon van San Marino is des te opmerkelijker voor een van de oudste republieken ter wereld.⁴²

Geografische motieven: regionale verspreiding

Als er iets uit bovenstaande duidelijk wordt, dan is het wel dat er voor een land niets zoveel van invloed is op de keuze voor het soort symbool dan de ligging. Zoals inmiddels bekend vinden we het hoogste percentage landen met wapens in Europa, en laat daar nu ook net de meeste koloniale machten en monarchieën te vinden zijn. Deze overlapping bemoeilijkt objectieve observaties die iets zeggen over de invloed van de ene of andere factor. Als we historische en staatkundige factoren buiten beschouwing laten, wat kunnen we dan zeggen als we kijken naar geografische factoren (dus regionale beïnvloeding)?

Uitgezet op een wereldkaart krijgen we het volgende beeld:

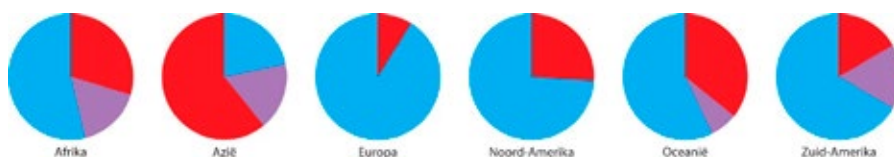
Heraldische (blauw), schijn-heraldische (paars) en niet-heraldische (rood) symbolen per land. Grijs zijn afhankelijke gebieden.

Als we kijken naar Noord-Amerika, waaronder ook Midden-Amerika en het Caraïbisch gebied (zie de inzet rechtsonder) vallen, dan zien we overheersend een blauwe kleur voor Canada, de VS en het Caraïbisch gebied. In Midden-Amerika overheerst het rood van de niet-heraldische symbolen. In Zuid-Amerika zien we dat de Spaanstalige landen (behalve Paraguay) en de Guyana's blauw en paars zijn. Alleen Paraguay en Brazilië zijn rood. Als bakermat van de heraldiek is het niet heel verrassend dat het blauw in Europa overheerst. Tussen al dit blauw valt een aantal rode eilanden op: Frankrijk en Italië in het westen en Wit-Rusland en Macedonië in het oosten en zuidoosten. In contrast is Azië overwegend rood (Rusland reken ik in zijn geheel bij Europa). Pakistan valt op tussen al dit rood. In Zuid-Oost-Azië zien we een cluster van landen dat gebruik maakt van wapens en schijn-heraldische emblemen. Op basis van het koloniale verleden is het waarom van deze (schijn-)heraldische regio niet te verklaren omdat hier Britse, Nederlandse, Amerikaanse en Spaanse invloeden zijn aan te wijzen. Blauw (en paars) zien we daarnaast ook nog geconcentreerd bij de Arabische landen en Israël in het Midden-Oosten. Afrika lijkt een middenpositie in te nemen, want op het eerste gezicht lijken de kleuren in evenwicht. We zien een strook blauwe en paarse landen die van noord naar zuid over het continent loopt, dit zijn allemaal voormalige Britse kolonies. In West-Afrika en de Sahara zien we een verdeling van overwegend rood in het noorden en blauw in het zuiden. Het rood is toe te schrijven aan het cluster van zegel-emblemen voor Algerije, Mali en Mauritanië. Togo en Guinee-Bissau vallen op als niet-heraldische landen in sub-Sahara Afrika. Oceanië

ten slotte is lastig in een oogopslag te zien, omdat het gebied zich uitstrekt over de uiterst linkse en rechtse kant van de kaart. De verdeling lijkt redelijk evenredig tussen blauw en rood, met een licht overwicht voor het blauw. Het blauw en paars zijn mogelijk toe te schrijven aan de Britse invloed en rood vanwege het cluster van zegel-emblemen.

Als we de informatie van de kaart terugbrengen tot cirkeldiagrammen waarin blauw het aandeel heraldische wapens weergeeft, paars de schijn-heraldische en rood de niet-heraldische emblemen, dan krijgen we het volgende beeld:

Nu is in een oogopslag duidelijk hoe de verdeling per werelddeel is. Blauw heeft de overhand in alle werelddelen, behalve Azië. Ook zien we het duidelijke overwicht van blauw in Europa en Noord-Amerika. Voor Azië valt nu ook het rode overwicht meteen op. In Afrika zien we ruwweg een verdeling 50/50 tussen blauwe en rode/paarse vlakjes. In Zuid-Amerika is die verdeling 1/3 – 2/3 in het voordeel van blauw.

Verdeling per werelddeel schematisch: heraldisch (blauw), schijn-heraldisch (paars), niet-heraldisch (rood)

Als we de bovenstaande resultaten vertalen in procenten en die weergeven in een tabel, onverdeeld per soort symbool, dan krijgen we het onderstaande overzicht.

Heraldisch		Schijn-heraldisch		Niet-heraldisch	
Europa	91%	Afrika	17%	Azië	61%
Noord-Amerika	74%	Azië	17%	Oceanië	36%
Zuid-Amerika	67%	Zuid-Amerika	17%	Afrika	29%
Oceanië	57%	Oceanië	7%	Noord-Amerika	26%
Afrika	54%	Europa	0%	Zuid-Amerika	16%
Azië	22%	Noord-Amerika	0%	Europa	9%

Verdeling per werelddeel procentueel: heraldisch, schijn-heraldisch, niet-heraldisch

Regionale verschillen en overeenkomsten

In het bovenstaande is de verdeling van de drie hoofdgroepen symbolen over de wereld beschreven. Hierna wil ik dieper ingaan op de inhoudelijke kwaliteit van de wapens die we tegenkomen en de vraag of er wat dat betreft regionale verschillen en overeenkomsten zijn. Dit lijkt wel degelijk het geval.

Zo zien we in het Caraïbisch gebied bijvoorbeeld vaak heraldisch mooie

wapens met helmen en schildhouders, een configuratie die je op andere plekken in de wereld (met name Europa) niet zo vaak tegenkomt. Mogelijk speelt hierin de overwegend Britse invloed op deze eilandstaten een rol. De Amerikaanse heraldiek, en dan met name die in de 19^e eeuw, lijkt dan weer van invloed te zijn geweest op landen in de regio Midden-Amerika en op landen die in politiek-historische zin met de VS verbonden zijn. Denk dan aan landen als Costa Rica, Cuba en Liberia.⁴³ In hoeverre dit aan de algehele tijdgeest of smaak is toe te schrijven, of daadwerkelijk aan de invloed van de Verenigde Staten, durf ik niet te zeggen. Wel staat vast dat veel Amerikaanse staten in de 19^e eeuw soortgelijke complexe en onheraldische wapens aannemen of al hadden aangenomen.⁴⁴ In Zuid-Amerika zien we vaak wapens met ovale schilden⁴⁵ en wapens met vlaggenstokken, een invloed die zich uitstrekt tot de schijn-heraldische emblemen van Bolivia en Ecuador. De wapens in Latijns-Amerika zijn over het algemeen van matige kwaliteit.

In West-Afrika zien we onder een groep voormalige Franse kolonies niet alleen wapens, maar ook nog eens heraldisch fraaie wapens. Een aantal heraldici heeft hier zorg gedragen voor een viertal kwalitatief hoogstaande ontwerpen. De Sahara-landen geven dan weer vaker zegels te zien. Verder zien we in Afrika natuurlijk de mooie semi-heraldische wapens met het Afrikaanse schild, met name in Oost- en Zuidelijk Afrika. In de Arabische wereld, van Noord-Afrika tot in Zuid-West-Azië, zien we vaak een adelaar als schildhouder en bovendien vaak (schijn-)heraldische wapens.

Azië is het domein van de niet-heraldische symbolen. In Centraal- en Oost-Azië komen we veelal emblemen tegen die ik revolutionaire wapens heb genoemd. Japan is bijzonder met zijn inheemse op de heraldiek gelijkende systeem van de mon. Als we kijken naar het embleem van Zuid-Korea dan vinden we daar ook een gestileerde bloemmotief. Mogelijk is er hier invloed van de Japanse mon te bespeuren en kunnen we spreken van een mon-achtige. En in Zuid-Oost-Azië vinden we een regio met juist weer vaker heraldische wapens. Heraldisch gezien is de kwaliteit van de wapens hier wisselend. Hetzelfde geldt voor Oceanië dat zich kenmerkt door een combinatie van wapens maar vooral ook zegels. Europa is natuurlijk het heraldisch bolwerk bij uitstek in de wereld. Er is veel variatie in hoe uitvoerig de wapens hier zijn: ze variëren van alleen een schild tot de meest uitgebreide wapenvoorstellingen en alles daar tussenin. De kwaliteit is wisselend, maar door de bank genomen goed.

Wat me ten slotte wereldwijd nog opvalt zijn de microclusters van buurlanden met opvallend op elkaar gelijkende wapens of symbolen. Zie bijvoorbeeld de duo's: El Salvador/Nicaragua (driehoek als kernelement), Colombia/Panama (algehele compositie van het ontwerp), Argentinië/Uruguay (ovale schild), Israël/Libanon (eenvoudig schild in verder onheraldische regio), Hongarije/Kroatië (schild met kroon), Cyprus/Griekenland (schild met krans), Moldavië/Roemenië (schildhoudende adelaar), Maleisië/Singapore (schild met schildhouders) en de landen van de Benelux met hun leeuwen en baldakijnen. Maar ook de beide Soedans zien we terug in dezelfde schijn-heraldische categorie. Dit is nog een aanwijzing dat de keuze voor al dan niet een wapen, en dus zelfs de vorm van dat wapen, regionaal bepaald is.

Morfologische analyse

Voor de niet-heraldische symbolen zijn geen “regels” op te stellen zoals die gelden voor de heraldiek. Er is dus ook geen esthetische maatstaf, behalve de subjectieve, om de emblemen aan te meten. Als we de emblemen objectief analyseren, dan valt wel op dat er lijnen in de ontwerpen aan te wijzen zijn, die we ook bij de wapens terugvinden. Soms lijkt het zelfs wel of we te maken hebben met een heraldische compositie waaruit het schild is weggefallen. Of er hier sprake is van een soort algemeen geldend idee over hoe een symbool zoals in dit artikel bedoeld eruit hoort te zien of in hoeverre er hierbij sprake is van heraldische invloed of gewoon van toeval, durf ik niet te zeggen. Eén gegeven geldt echter zowel voor de heraldische als de niet-heraldische symbolen, ongeacht of het nu wapens, emblemen of zegels zijn, en dat is symmetrie. Symmetrie zien we terug bij alle in dit artikel besproken symbolen. Beoordeeld naar de vorm vallen de symbolen in dit artikel in feite uiteen in twee hoofdgroepen: enerzijds zij die gebaseerd zijn op een (soort van) heraldische compositie en anderzijds de symbolen die als zegel(achtig) te karakteriseren zijn. Tot deze laatste groep reken ik de symbolen die zijn ondergebracht in de categorieën: “Krans-omsluit (min of meer) losstaand symbool”, “Krans-voorstelling vullend” (Revolutionaire wapens), “Zegel, tekst rondom” en “Zegelachtig”. Tot de eerste groep reken ik alle andere emblemen en wapens.

Symbolen met een “heraldische” compositie

Voor wat betreft de heraldische en schijn-heraldische wapens en emblemen is de link met de heraldiek natuurlijk evident. Maar, wat zijn de elementen die ik als heraldisch karakteriseer in de symbolen uit de groep “Object centraal/ gegroepeerd rond object”? Als we kijken naar het embleem van Haïti, dan zien we een compositie die doet denken aan die van een wapen met schildhouders. Het voetstuk en de wapenspreuk zijn onmiskenbaar elementen die we kennen uit de heraldiek. Je zou je kunnen voorstellen dat je kijkt naar een wapen, waarvan per ongeluk het schild dat net hiervoor nog tegen de palm stond aan geleund, van de voorstelling is gekukeld. Qua compositie vervullen de handen in het embleem van Brunei de functie van “schildhouders” voor het “wapen” dat wordt gevormd door de halve maan en de ceremoniële parasol.⁴⁶ Ook hier weer zien we een wapenspreuk op dezelfde plek als waar we die bij een wapen zouden verwachten. In feite is de Garoeda van Thailand een geschikte wapenfiguur als je hem op een wapenschild zet. Ook de Nederlandse leeuw bijvoorbeeld zie je wel onafhankelijk van het schild afgebeeld (denk aan het tenue van het Nederlands elftal). Plaats de panterkop van DRC op een schild en je hebt een vrij aardige heraldische compositie (wederom inclusief wapenspreuk). Elk symbool heeft aldus een kernelement, al dan niet voorzien van versieringen. Bij een wapen is het kernelement het schild en bij een symbool, zoals bijvoorbeeld het embleem van Haïti, is dit een palmboom (of de parasol bij Brunei of het kromzwaard van Oman). Ik beschouw het schild dan als een object in de werkelijkheid, vergelijkbaar met een boom of een zwaard, en niet als drager van het feitelijke symbool (blazoën). De Garoeda van Thailand is op zichzelf het kernelement, zoals het schild van Ierland dat is voor dat land. Dit kernelement kan vervolgens aan alle kanten in meer of mindere mate worden

verfraaid en/of uitgebreid. Van boven met een kroon, of van onder met een lint. Een lint zien we in dit verband niet alleen bij wapens, maar bijvoorbeeld ook bij de emblemen van Brunei, Haïti en de Malediven. Symbolen kunnen ook aan de zijkanten uitgebreid worden. Bij de wapens is dit doorgaans door middel van schildhouders, maar ook bij de emblemen zien we op deze plek soms aanvullende elementen. Zie bijvoorbeeld de eerder aangehaalde handen in het embleem van Brunei, maar ook de vlaggen in Haïti en de Malediven. Misschien voert het niet te ver om te stellen dat in de zin zoals hierboven beschreven, de symbolen uit de categorie “Object centraal/ gegroepeerd rond object” in feite van het schild ontdane wapens zijn. Het grappige is dat we in contrast met deze “uitgeklede” wapens ook wapens tegenkomen die juist een “verdubbeling” laten zien: de wapens-in-een-wapen (Burkina Faso, Rusland, Roemenië).

Symbolen met een zegelachtige compositie

Symmetrie zien we ook terug bij de zegels en zegelachtigen. Kenmerk voor deze groep symbolen zijn de ronde vorm en het opvallende gebruik van tekst in het zegel. Oorspronkelijk worden er geen kleuren gebruikt voor zegels, zeker niet op de manier waarop die in de heraldiek worden gebruikt, dus met regels daaromtrent en symbolische betekenis. Bij de zegels die in dit onderzoek aan bod komen, zien we wel kleurgebruik. Wat opvalt aan het kleurgebruik is dat het vaak gaat om de kleuren uit de vlag. Dit kan geen toeval zijn, en duidt er mijns inziens op dat de kleuren feitelijk niet relevant zijn voor het betreffende symbool en dat ze in een soort symbiose met de vlag gezien moeten worden, bijna als een nationale huisstijl. Bij vlaggen in relatie tot wapens komt dit verschijnsel eveneens voor, hoewel hier vaker het omgekeerde het geval is: de kleuren van het wapen komen terug in de vlag. De Belgische vlag is hier een uitstekend voorbeeld van. De ietwat “laffe” kleuren van met name de zegels van de landen uit Oceanië zijn wat mij betreft een aanwijzing dat het hier gaat om kleuren die niet echt vastgesteld, niet echt “noodzakelijk” zijn. Ze lijken niet werkelijk een onderscheidende functie te hebben zoals dat in de heraldiek het geval is voor kleuren. Wat tevens opvalt aan met name deze zegels is dat ze vooral bestaan uit lijntekeningen en geen echte vlakken hebben, met uitzondering misschien van Micronesië. Maar ook bij dit laatste land gaat het mijns inziens meer om vlakvulling dan om distinctief kleurgebruik. Qua vorm onderscheiden de zegelachtige zich van wapens door de overwegend drukke ontwerpen. Een zegel laat toe dat er veel meer elementen in verwerkt worden dan in een wapen. Bij de wapens bestaan er ook drukke en eenvoudigere varianten, maar zoals we zagen past het in de heraldische traditie om de voorkeur te geven aan eenvoudige blazoenen. Is er dan helemaal geen link met de heraldische beeldtaal bij de zegelachtige? Wel, als we goed kijken, dan kunnen we ook bij deze groep symbolen heraldische echo’s waarnemen. Als we kijken naar de zegels van Kazachstan en Togo dan zien we een centrale vorm (bij Kazachstan is het een zogenaamde sjanyrak of het middelpunt van het dak van een traditionele tent of joert⁴⁷ en een inheems schild met daarop de initialen van het land bij Togo⁴⁸). Dit centrale symbool wordt geflankeerd door twee “schildhouders”: twee gevleugelde paarden bij

Kazachstan en twee met pijl en boog bewapende (klimmende?) leeuwen bij Togo. Opvallend is wel dat deze “schildhouders” met de rug naar het “schild” staan. Overigens zien we ook bij Bhutan een dergelijke compositie, maar hier kijken de draken elkaar wel aan.

De tekst in de zegel(achtige) heeft vaak een erg zakelijke functie in vergelijking met de zinrijke wapenspreuk die meestal deugden oproept of een ideaal weergeeft. Vaak behelst de tekst niet meer dan een droge beschrijving van de officiële naam van het land, inclusief de staatsvorm: “Republiek (want zoals we verderop zullen zien, zijn het meestal republieken die een zegel hebben) Die-en-Die”. Bij de Marshall-eilanden en Palau staat er zelfs op aangegeven dat het om het zegel gaat (respectievelijk “seal” en “official seal”). Dat de naam van het land in het nationale symbool staat is trouwens niet een verschijnsel dat we uitsluitend bij de zegels zien. Ook bij zeven wapens zien we dat alleen de naam van het land als motto wordt gebruikt. Bij de zegels is dit voor 19 landen het geval. Procentueel gezien zien we dat dit verschijnsel veel meer voorkomt bij zegels (39%) dan bij wapens (6%).

Regionale spreiding van de zegel(achtige) symbolen

In totaal zijn er 49 landen met een zegel(achtig) symbool. Maar liefst 46 hiervan zijn republieken. De drie monarchieën kunnen we wel even bij naam noemen: Bhutan, Japan en Qatar. Inmiddels niet heel verrassend, alle drie Aziatische landen. Waar vinden we eigenlijk de meeste zegels? Onderstaande tabel maakt het in een oogopslag duidelijk.

Absoluut		Procentueel	
Azië	21	Azië	46%
Afrika	15	Afrika	28%
Europa	4	Oceanië	21%
Noord-Amerika	4	Noord-Amerika	17%
Oceanië	3	Zuid-Amerika	17%
Zuid-Amerika	2	Europa	9%

Aandeel zegel(achtige) per werelddeel

Zowel absoluut als relatief vinden we de meeste zegels en zegelachtige symbolen in Azië en Afrika. De overige werelddelen hebben absoluut allemaal ongeveer net zo veel (of liever: net zo weinig) zegel(achtige). Oceanië staat procentueel op nummer drie, Europa eindigt relatief gezien op de laatste plaats.

Morfologie van de zegel(achtige) symbolen

Als we de zegel(achtige) morfologisch ontleden, dan ontstaan er twee hoofdgroepen die we ook al eerder in het overzicht hierboven zagen: de “kransemblemen” (ronde emblemen met een krans eromheen) en de “zegelemblemen” (ronde emblemen met een cirkellijn en/of tekst rondom). Als we de kransemblemen onder de loep nemen, dan zien we ook hier weer een onderverdeling

gebaseerd op de vulling: deze is wel of niet losstaand. In het algemeen kunnen we wel zeggen dat de kransemblemen met het losstaande kernelement de eenvoudigste voorstelling laten zien. Als we kijken naar Eritrea en Zuid-Korea, dan lijkt me dit zeker het geval. Maar ook de emblemen van Guatemala en Mexico zijn in principe vrij eenvoudig. Vooral de eerste twee laten nog een soort heraldische eenvoud zien. Brazilië, Comoren en Italië lijken morfologisch veel op elkaar met de stervorm in het midden, maar raken al verder verwijderd van de heraldiek. In zijn compositie doet het embleem van Djibouti wel nog enigszins denken aan een wapen.

De kransemblemen met de vullende kernelementen zijn dan alweer een stuk moeilijker voor te stellen als heraldisch wapen. In verreweg de meeste gevallen is de voorstelling daar te complex voor. Frankrijk, Guinee-Bissau, maar ook Viëtnam zijn de eenvoudigste emblemen in deze groep.

Als we kijken naar de categorie symbolen die ik “Zegels” heb genoemd, dan zien we dat de voorstellingen steeds complexer worden, met name als we kijken naar bijvoorbeeld Algerije en de Marshalleilanden. Dit geldt overigens niet voor alle symbolen, het zegel van Paraguay is bijvoorbeeld weer zeer eenvoudig. Toch doet ook dit symbool in het geheel niet denken aan een heraldische compositie. Het zegel van Oost-Timor is bijzonder omdat het een omgekeerde schildvorm laat zien, hoewel dit niet zo bedoeld zal zijn, het enige symbool in de wereld waarbij dit het geval is.

Van de emblemen in de groep “Zegelachtig” mag wel gezegd worden dat ze in het algemeen weer wat eenvoudiger zijn dan de zegels. Als we kijken naar Azerbeidzjan, Bangladesh en Kaapverdië, dan zien we vrij eenvoudige composities. Bhutan en Kazachstan zijn de drukste zegelachtige. Turkije is uitermate eenvoudig, maar laat ik nog even buiten beschouwing omdat ik daar verderop op terug wil komen.

Overgangssymbolen

In de bespreking van de diverse categorieën hierboven bleek al dat elke categorie wel een of meer uitzonderingen bevat. Vaak zijn dit symbolen die kenmerken vertonen uit meer categorieën. Deze hadden dus in meer dan één categorie ondergebracht kunnen worden of vormen misschien wel een categorie op zich. In de meeste gevallen heb ik gekeken naar het overheersende kenmerk van het betreffende symbool om daarbij de best passende categorie te vinden. Dit soort symbolen lijken de luizen in de pels, de dwarsliggers die de mooi bedachte indeling in de war sturen. Vaak echter, zijn dit juist de interessantste, omdat ze accentueren of contrasteren waarom de betreffende symbolen in de ene of de andere categorie horen.

Heraldische wapens en overgangswapens

Toen ik mijn eerste schifting maakte, deed ik dat in heraldische en niet-heraldische symbolen op basis van de aanwezigheid van een heraldisch schild. In grote lijnen is deze schifting geslaagd, maar er bleef een groep symbolen over die, hoewel ze beschikten over een schild, voor mijn gevoel toch niet als heraldisch aangemerkt konden worden. Ik geef toe dat bij dit onderscheid naast rationele gronden ook een heraldisch gevoel heeft meegespeeld, ontstaan na

een jarenlang verdiepen in de heraldiek en het zien van honderden en honderden heraldische wapens. Tegelijkertijd zag ik onder de symbolen die ik bij de emblemen had ingedeeld samenstellingen terechtkomen die morfologisch te heraldisch waren (gebaseerd op dat zelfde heraldische instinct) om botweg af te doen als niet-heraldisch. Bij bestudering van de heraldische wapens gebeurde hetzelfde, maar dan in tegengestelde richting. Dit waren symbolen die ik puur op de schildvorm moest kenmerken als heraldisch, maar waarbij je je bij nadere beschouwing kon afvragen of die classificatie gerechtvaardigd was. Zodoende ontstond de tussengroep van de schijn-heraldische emblemen, hoewel uiteindelijk niet alle twijfelgevallen in deze categorie terecht zijn gekomen. Ik heb in het voorgaande al in voorkomende gevallen mijn keuze verdedigd. In dit laatste hoofdstuk wil ik aandacht besteden aan juist deze twijfelgevallen die niet in de schijn-heraldische categorieën terecht zijn gekomen. We komen ze tegen bij zowel de heraldische als de niet-heraldische symbolen. Ik heb deze symbolen overgangssymbolen genoemd (dat wil zeggen, al naar gelang de betreffende categorie, overgangswapen of overgangsembleem).

Als we kijken bij de wapens, dan komen we bijvoorbeeld het wapen van Israël tegen. Wat je hierin ziet zijn elementen die bij een “normaal” wapen buiten het schild staan, maar hier integraal in het schild zijn opgenomen. Om tot een traditioneel heraldisch ontwerp te komen, zou alleen de menora op een schild moeten staan. Dit schild zou vervolgens geplaatst moeten worden in de krans en de tekst zou op een lint eronder gezet moeten worden. Er zou dan een wapen ontstaan dat perfect zou passen in de categorie “Heraldisch: schild, lint en krans”. Aan de andere kant past dit wapen ook in het rijtje Burkina Faso, Roemenië en Rusland in de zin dat het een complete wapenvoorstelling in een wapen is, maar waarbij het kernschild ontbreekt. Zo gedacht, lijkt het ook wel wat op de zegelachtige symbolen met de krans en de vullende voorstelling. Liechtenstein is in feite een los schild met als enige versiering de baldakijn, een unieke compositie. Servië had ook in de categorie “Schild met kroon” terecht kunnen komen, ware het niet voor diezelfde baldakijn. Beide schilden zijn voorbeelden van wapens waarbij ik heb gekozen voor het meest kenmerkende onderdeel (de baldakijn), om ze uiteindelijk in die categorie te plaatsen. Zoals hierboven al uitvoerig besproken zien we bij Servië ook weer een tweede overlap die het linkt aan Rusland in de zin dat er een schildhoudende adelaar weer geplaatst is op een schild.

Zijstap: het gebruik van linten bij wapens

Er zijn nog meer wapens die zich net onttrekken aan de indeling. Het schild van Portugal is behalve tussen een krans ook nog op een armillarium geplaatst. Bovendien zijn er linten in aanwezig, die echter geen tekst dragen. Op die gronden is er wat voor te zeggen om het wapen te plaatsen in de categorie “Schild, lint en krans”. Het wapen van IJsland is een dwarsligger omdat het weliswaar schildhouders heeft die staan op een voetstuk, maar als enige in de categorie geen lint met wapenspreuk heeft. In dezelfde categorie heeft Letland ook geen wapenspreuk, maar wel zijn er linten in de kleuren van de nationale vlag. Het wapen van IJsland is met het ontbreken van een lint vrij uniek onder de wapens met schildhouders, want vrijwel alle andere hebben ook een

lint met motto. Toch zijn ook hierop weer uitzonderingen aan te wijzen. In de categorie zonder voetstuk en niets of alleen een helmteken op het schild is Armenië een voorbeeld van een wapen met schildhouders zonder lint en motto. Bij de wapens met baldakijnen en schildhouders heeft Luxemburg geen lint en motto. Somalië, in de categorie met voetstuk en helm of kroon op het schild, heeft wel een lint, maar daarop dan weer geen motto. Het Spaanse wapen heeft wel een lint met motto, maar in dit geval is het niet onder het schild gedrapeerd, dit is hierboven ook al besproken. Bij de wapens die een adelaar als schildhouder hebben, is een wapenspreuk eerder de uitzondering. Alleen Indonesië heeft een wapenspreuk onder het schild, gehouden door de garoeda. De Amerikaanse adelaar heeft de wapenspreuk in de bek en deze bevindt zich dan ook aan de bovenzijde van het schild.

Overgangssymbolen heraldische en niet-heraldische categorieën

De bovenstaande wapens vormden overgangssymbolen tussen verschillende categorieën *wapens*. Er is ook een aantal wapens dat kenmerken vertoont van niet-heraldische categorieën. Een daarvan is het wapen van Belize. Vanwege de krans om het wapen doet het denken aan een zegelachtige. Ook het wapen van Kameroen heeft elementen die doen denken aan een zegel. Enerzijds is dit de op zeer onheraldische wijze, als losse woorden in een boog boven het schild geplaatste “wapenspreuk”. Anderzijds de in een boog geplaatste landsnaam onder het schild waardoor de tekst in een denkbeeldige cirkel rond het ontwerp is geplaatst. Bij Eritrea en Mexico zien we dan weer eigenlijk het tegenovergestelde. We zien hier twee voorstellingen die geplaatst op een schild niet zouden misstaan als heraldische voorstelling. Een gegeven dat vrij uniek is onder de zegel(achtige). El Salvador zou zonder de eromheen geplaatste tekst in de categorie van Mexico, die met de losstaande kernsymbolen, zijn terechtgekomen. Het tegenovergestelde is dan weer waar voor het embleem van Comoren uit de categorie met de losstaande kernsymbolen dat zonder de krans in de categorie zegels met rondom tekst geplaatst zou zijn. Een derde mooi overgangsembleem tussen beide categorieën is dat van Kirgizië dat voorzien is van een rand van zowel tekst als bladeren, zoals al eerder gezegd. Het embleem van Bangladesh is perfect cirkelvormig, net als de zegels, echter ontbreekt de tekst rondom. Het is dezelfde cirkel die het embleem omsluit die ervoor zorgt dat het ook niet bij de Kransemblemen is ingedeeld, hoewel het daar zonder die cirkel in terecht was gekomen. Een mooie link met de schijn-heraldische emblemen is het embleem van Koeweit, zoals al eerder besproken is het als schijn-heraldisch beoordeeld vanwege de schild(vorm). Het is ongetwijfeld een van de meest hybride symbolen uit dit onderzoek. Rwanda is zegelachtig vanwege de cirkelvorm, qua invulling heeft het de complexiteit van een zegel, maar ontbreekt de tekst rondom om als zodanig te worden aangemerkt. In het symmetrische en losjes aan de heraldiek herinnerende samenstel van losse onderdelen in het embleem herken ik, als je de cirkel wegdenkt, een embleem dat vergelijkbaar is met de emblemen uit de laatste groep (Object centraal, gegroeped rond object).

Cross-categoriale groep: vlaggen in symbolen

We kunnen een soort cross-categoriale groep van emblemen van heraldisch tot semi-en niet-heraldisch herkennen in de symbolen die vlaggen gebruiken

in hun embleem/wapen. De heraldische voorbeelden zijn terecht gekomen in de categorie “Schild met vlaggen”. Schijn-heraldische voorbeelden zien we in Bolivia, Ecuador, Jemen en Jordanië. Niet-heraldische emblemen met vlaggen zijn Haïti en Malediven. Ook bij de zegel(achtige) zien we het gebruik van vlaggen en wel bij El Salvador en ook bij Afghanistan en Togo komen we (kleine) vlaggen tegen. Vlaggen kunnen ook op een andere manier terugkomen in de nationale symbolen, al was het alleen maar in de gebruikte kleuren, maar ik beperk me hier tot vlaggen die bevestigd zijn aan een stok (met uitzondering van de vlag die gehouden wordt door een van de schildhouders van Nieuw-Zeeland). De vlaggen met vlaggenstokken in het wapen van Dominicaanse Republiek staan op het schild zelf en zijn als zodanig geen accessoire in het embleem, maar er onderdeel van. Ten slotte zij nog vermeld dat we in Zuid-Amerika een cluster van symbolen zien die een ovaal kernschild gebruiken geplaatst op erachter gedrapeerde aan stokken bevestigde vlaggen. Bolivia en Ecuador heb ik daarbij aangemerkt als schijn-heraldisch en Argentinië en Uruguay als heraldisch. Het verschil zit hem in mijn ogen in de al dan niet heraldisch verantwoorde voorstelling op het schild (of schildvorm).

Logo-achtige overgangssymbolen

Het embleem van Turkije heb ik in dit artikel aangeduid als zegelachtige en niet als zegel, vanwege het feit dat de tekst niet rond het hele symbool loopt. Het heeft echter niet alleen kenmerken van een zegel, maar ook van een logo. Ik kom in het hiernavolgende hoofdstuk hierop terug. De wapens van Guinee, Slovenië en in zekere zin Armenië zijn interessant als je ze plaatst naast het embleem van Zuid-Afrika vanwege hun logoachtige stileringswijze. Zij zouden een aparte categorie kunnen vormen op basis van hun uitvoering (het wapen van Bosnië-Herzegovina zou hier misschien zelfs ook nog in passen). Bij Slovenië kan je je goed voorstellen dat het blazoenschild door een andere heraldisch kunstenaar in een wat meer traditionele heraldische stijl wordt uitgevoerd waardoor een in heraldisch opzicht prima wapen zou ontstaan. In principe geldt hetzelfde voor het wapen van Armenië waarbij vooral het hartschild en de zwaar geaccentueerde grenzen van de kwartieren nu onheraldisch aandoen. Zoals hierboven al gezegd bevindt het wapen van Guinee zich echt aan de randen van het heraldisch toelaatbare en het is daarmee heel goed te vergelijken met het embleem van Zuid-Afrika. Op rationele gronden zou je het eenvoudige blazoenschild van Guinee, als je over blazoenschilden kunt spreken, de rechtvaardiging kunnen noemen om dit wapen toch als heraldisch aan te duiden (en als je de schildvorm als zodanig wilt herkennen). Ik vind de overall compositie van Zuid-Afrika te ver weggedreven van wat je redelijkerwijs in de traditionele heraldiek zult tegenkomen om dit embleem (met, toegegeven, een duidelijkere schildvorm als kernelement als bij Guinee) nog aan te merken als heraldisch. Ik denk dat mijn heraldisch instinct bij dit onderscheid ook een grote rol heeft gespeeld. Het zijn wel interessante voorbeelden van wat een heraldicus met een minder rechtlijnige instelling misschien zou kunnen aanduiden als “moderne heraldiek”. Het zijn mijns inziens ook symbolen die nogmaals de introductie van de term “schijn-heraldiek” rechtvaardigen.

Logo's

Daarmee zijn alle in dit onderzoek voorkomende soorten symbolen wel aan bod gekomen, behalve de logo's. In het vorige hebben we het al kort gehad over de logoachtige symbolen van Guinee en Zuid-Afrika. Zoals bekend is het logo een moderne concurrent van de plaats en functie die van oudsher door de heraldiek wordt ingenomen. Uit het onderzoek in dit artikel blijkt dat het logo echter nergens echt te vinden is in de nationale symboliek. Kenmerk van of een andere naam voor het logo is een woordmerk, dus de in een herkenbaar lettertype weergegeven naam van de bijbehorende entiteit. Zoals al in de inleiding gezegd gebruikt de Nederlandse overheid als huisstijl een gestileerde uitvoering van het nationale wapen. Dit logo/wapen kent echter vermoedelijk alleen binnenlandse toepassingen. Het is moeilijk voor te stellen dat Nederland als nationaal symbool voor internationaal gebruik een logo zou kiezen bestaande bijvoorbeeld uit het woord *Nederland* met een dynamische boog eronder (zoals bij een bekend sportmerk), om maar wat te noemen. Dit kan zijn uit praktische bezwaren: denk aan de verschillende alfabetten op de wereld, waardoor de naam van het land voor iedereen die dat alfabet niet, kent onleesbaar en het land zelf dus onherkenbaar wordt. Vaak echter, wordt een logo vergezeld van een grafisch symbool dat dit probleem zou kunnen omzeilen. Maar toch blijkt ook deze optie voor landen niet populair. In slechts vier gevallen heb ik een embleem aangeduid als logo-achtig (Ethiopië, Iran, Japan en Libië). Maar daarmee is nog lang niet gezegd dat dit ook logo's zijn (al was het alleen al omdat tekst ontbreekt). In die zin zou je misschien het embleem van Turkije wel als "logo" kunnen aanduiden.

In het licht van wat hierboven is beschreven kunnen we de wapens van Guinee en Zuid-Afrika in zekere zin dus ook wel logo's noemen. Vanwege de gestileerde en grafische uitvoering zou je ook Slovenië in deze nieuwe categorie kunnen plaatsen. En als je puur kijkt naar de aard van de uitvoering dan passen de wapens van Cyprus en Samoa misschien ook wel in deze categorie. Als laatste wil ik daar nog aan toevoegen dat we bij wapens die in een traditionele heraldische stijl zijn uitgevoerd wel vaker zien dat er de voorkeur wordt gegeven aan één uitvoering van de wapentekening en dat deze gecanoniseerd wordt. Dit fenomeen zou je logoïsering kunnen noemen omdat de uitvoering gekoppeld wordt aan het wapenbeeld, terwijl het blazoen de grondslag zou moeten zijn en niet de uitvoering. Een typisch voorbeeld van deze logoïsering zien we, zoals hierboven uitgebreid besproken, bij de semi-heraldische emblemen van Egypte en Irak (en voorheen Zuid-Jemen, maar bijvoorbeeld ook de Palestijnse staat) waarbij een gecanoniseerd ontwerp van de betreffende adelaar steeds weer gebruikt wordt, maar met een steeds anders ingevuld schild op de borst. In dit geval zal dit gebeurd zijn om de staatkundige band te benadrukken. Bij heraldische wapens zal het canoniseren van een uitvoering waarschijnlijk vooral gebeuren in verband met de herkenbaarheid. ■

Noten

14. <https://en.wikipedia.org/wiki/Guyana>.
15. Volgens Hesmer (p. 47) is dit helemaal geen helmteken, maar droeg in vroeger tijden de president dit hoofddeksel op of aan zijn hoed als rangonderscheidingsteken.
16. Hesmer, p. 261.
17. Hesmer, p. 73.
18. Hesmer, p. 155, https://nl.wikipedia.org/wiki/Wapen_van_Marokko.
19. Hesmer, p. 126.
20. Hesmer, p. 215.
21. Hesmer, p. 33 voor België en p. 222 voor Zweden. Bij Zweden staat vermeld dat het in dit onderzoek gebruikte wapen het grote staatswapen en het koninklijke wapen is. Daarnaast is er nog een klein wapen zijnde een bekroond blauw schild met drie gouden kronen.
22. [https://nl.wikipedia.org/wiki/Egypte_\(land\)#Geschiedenis](https://nl.wikipedia.org/wiki/Egypte_(land)#Geschiedenis).
23. https://en.wikipedia.org/wiki/United_Arab_Republic.
24. En de gelijkvormigheid van de vlaggen van Egypte, Noord-Jemen en Irak (waarbij de vlaggen van Noord-Jemen en Irak nu niet meer worden gebruikt).
25. Tussen 1962 en 1990 was het huidige Jemen verdeeld in een zuidelijk (gericht op het communistische blok) en een noordelijk deel. Verwarrend genoeg leek dus de vlag van Noord-Jemen, zoals gezegd, op de vlaggen van Irak en Syrië, terwijl het *embleem* van Zuid-Jemen op het embleem van deze landen leek. Het oude embleem van Noord-Jemen lijkt overigens sterk op het huidige embleem van het verenigde Jemen. https://en.wikipedia.org/wiki/Yemen_Arab_Republic.
26. Ten tijde van het verenigde staatsverband tussen Egypte en Syrië (1958-1963) voerde Syrië een embleem met de zogenaamde adelaar van Saladin. Dit is de adelaar die we ook terugzien in de huidige emblemen van Egypte en Irak. Sinds 1972 gebruikt het land een embleem met daarin de valk van Quraish/Goeraisj. Deze is gelijk aan de vogel in het huidige embleem. Hesmer, p. 250 en https://nl.wikipedia.org/wiki/Wapen_van_Syri%C3%AB.
27. https://nl.wikipedia.org/wiki/Wapen_van_Soedan.
28. Hesmer (Flaggen und Wappen der Welt), p. 76.
29. Waarbij in het embleem van de Sovjetrepubliek Wit-Rusland de hamer en de sikkel zijn vervangen door een silhouet van de omtrek van het land en de rode linten zijn vervangen door linten in de kleuren van de nationale vlag (Herzog, p. 266) en waarbij in het embleem van Macedonië alleen de rode ster is verwijderd (Atsovic, p. 616).
30. Volgens Wikipedia gebruikt Frankrijk twee emblemen die beide geen officiële status hebben. Het ene is gebruikt voor dit onderzoek, het andere bestaat uit een roedebundel (fasces) waarop een schild ligt (een pelte, een halveaanvormig schild uit de Griekse Oudheid) en waarachter een olijf- en een eikentak zijn gekruist. Op de pelte staan de initialen RF voor de Franse republiek. Dit symbool zou ingedeeld moeten worden in de laatste categorie van dit onderzoek ("Object centraal gegroepeerd rond object"). Het figureert als embleem van de Franse President en staat ook op de Franse paspoorten. Op het moment dat de symbolen van de landen werden verzameld (augustus 2015) stond het symbool dat gebruikt is voor dit onderzoek op de betreffende landenpagina van Wikipedia. Inmiddels staat hier het andere symbool met de pelte. https://fr.wikipedia.org/wiki/Armoiries_de_la_France.
31. Zie bijvoorbeeld: Dictionary of heraldry, a, Friar, S. (red.), New York, 1987, pp. 308-309.
32. Zie bijvoorbeeld: Heraldiek. De geschiedenis en de hedendaagse toepassingen van de wapenkunde, Slater, S., Utrecht, 2003, pp. 232-233 en Grosse Buch der Wappenkunst, das, Leonhard, W., Augsburg, 2003, p. 374.
33. Zie Hesmer, p. 257.
34. Tot deze landen reken ik ook de voormalige Sovjetstaten, maar niet de staten die zijn voortgekomen uit het voormalige Joegoslavië. Als niet-gekoloniseerde staat buiten Europa heb ik gerekend: Afghanistan, China, Ethiopië, Iran, Japan, de beide Korea's, Liberia, Mongolië, Thailand en Turkije. Ongetwijfeld is er wat betreft sommige landen wel wat af te dingen op deze indeling, maar een al te genuanceerde indeling leek me niet nodig voor het doel van dit onderzoek.
35. Van Dale groot woordenboek hedendaags Nederlands, Sterkenburg, prof. Dr. P. v. (e.a.) (red.), Utrecht/Antwerpen, 2006³.
36. Mogelijk is de definitie ook voor andere landen niet helemaal kloppend, maar ik ben geen specialist in staatsrecht en ik ga ervan uit dat de lezer genoeg bekendheid heeft met deze begrippen om zich te kunnen voorstellen wat bedoeld wordt met beide staatsvormen.
37. https://nl.wikipedia.org/wiki/Gemenebest_van_Naties en afzonderlijke landenpagina's waar nodig.
38. Ook hier weer de aantekening dat deze percentages mogelijk een vertekend beeld geven omdat de meeste monarchieën ter wereld te vinden zijn in Europa, het continent met, zoals we weten, het

hoogste percentage heraldische wapens. Deze uitkomst is dus in die zin niet verrassend.

39. Als monarchie aangemerkte landen per werelddeel:

Afrika	Lesotho, Marokko, Swaziland
Azië	Bahrein, Cambodja, Jordanië, Saoedi-Arabië, Bhutan, Thailand
Europa	België, Denemarken, Nederland, Noorwegen, Spanje, Verenigd Koninkrijk*, Zweden
	Antigua en Barbuda*, Bahama's*, Barbados*, Belize*, Canada*, Grenada*, Jamaica*, Saint Kitts en Nevis*, Saint Lucia*, Saint Vincent en de Grenadines*
Oceanië	Australië*, Nieuw-Zeeland*, Papoea-Nieuw-Guinea*, Salomonseilanden*, Tonga, Tuvalu*

* met het Britse Gemenebest geassocieerde landen.

40. Ik wil hier nog even het bijzondere systeem van de mon in Japan in herinnering brengen, waardoor je zou kunnen argumenteren dat ook deze monarchie een heraldisch "wapen" heeft.
41. De muurkroon wordt veel gebruikt in stedelijke heraldiek, zie Friar, p. 116.
42. Zie Brucker, hoofdstuk "San Marino".
43. Hesmer, p. 50 Costa Rica (onafhankelijkheid 1848), p. 137 Liberia (onafhankelijkheid 1847). De Amerikaanse president Monroe (reg. 1817-1825) nam in 1822 het initiatief om bevrijde slaven terug te laten keren naar Afrika. Hieruit ontstond de staat Liberia. De hoofdstad Monrovia is genoemd naar president Monroe. De link met de VS blijkt verder uit de op de Amerikaanse vlag gebaseerde nationale vlag (Hele wereld in woord en beeld, de, Velde, T. v.d. (red.), Maarssenbroek 1987, p. 391 en New big book of U.S. Presidents, the, Frey, M. en Davis, T., Philadelphia 2000, <https://en.wikipedia.org/wiki/Liberia>).
44. Zie bijvoorbeeld de semi-heraldische wapens in de vlaggen van de staten New York (1778), Vermont (1807), Maine (1820), Michigan (1835), Oregon (1859) en Utah (1896). Maar ook de (semi-heraldische) wapens van Bolivia (1888), Colombia (1834), Ecuador (1900) en Panama (1904) passen qua tijd en regio.
45. Ik vermoed dat dit samenhangt met de tijd waarin veel van deze landen onafhankelijk werden: eerste helft negentiende eeuw, een tijd waarin er weinig aandacht was voor de historische beeldentaal van de heraldiek, waardoor er ruimte kwam voor uitwassen als de eerder geschetste landschappen op wapens en ook de in de heraldiek relatief zeldzame ovale schilden.
46. https://nl.wikipedia.org/wiki/Wapen_van_Brunei.
47. https://en.wikipedia.org/wiki/Emblem_of_Kazakhstan.
48. https://en.wikipedia.org/wiki/Emblem_of_Togo.

Gebruikte literatuur/bronnen

- Art of heraldry, the, Volborth, C.A. von, Poole, 1987.
- Heraldiek, bronnen, symbolen en betekenis, Neubecker, O., Alphen a/d Rijn 1988².
- Chronik Griffbereit, Flaggen und Wappen der Welt, mit aktuellen Länderinformationen, Hesmer, K.H., Gütersloh/München 2008.
- Dictionary of heraldry, a, Friar, S. (red.), New York 1987.
- Diercke länderlexikon, Brucker, A. (e.a.) (red.), Augsburg / Braunschweig 1989.
- Flaggen und Wappen der Welt, Hesmer, K.H. (e.a.) (red.), Gütersloh 1992.
- Flags of the fifty states and their incredible histories, Howe, R., Guilford CT 2002.
- Grosse Buch der Wappenkunst, das, Leonhard, W., Augsburg 2003.
- Hele wereld in woord en beeld, de, Velde, T. v.d. (red.), Maarssenbroek, 1987.
- Heraldiek. De geschiedenis en de hedendaagse toepassingen van de wapenkunde, Slater, S., Utrecht, 2003.
- Heraldika i Srbi, Atsovic, D.M., Belgrado, 2008¹.
- New big book of U.S. Presidents, the, Frey, M. en Davis, T., Philadelphia 2000.
- Spectrum vlaggenboek, Smith, W., Utrecht/Antwerpen 1975.
- Taschenlexikon Flaggen und Wappen, Herzog, H.U., Leipzig, 1982².
- Van Dale groot woordenboek hedendaags Nederlands, Sterkenburg, prof. Dr. P. v. (e.a.) (red.), Utrecht/Antwerpen, 2006³.
- Vandale.nl.
- Wikipedia.org, diverse pagina's.

Met "(Zie) Hesmer" in de noten bedoel ik "Chronik Griffbereit, Flaggen und Wappen der Welt, mit aktuellen Länderinformationen".

Een dorpsvlag voor Papekop (Z-H)

HANS VAN HEIJNINGEN, TEKENING DOOR DE AUTEUR

Het dorp Papekop, gelegen langs de spoorlijn Woerden-Gouda, heeft sinds 13 november 2009 een eigen dorpsvlag, ontworpen door de auteur van dit artikel. Bij gelegenheid van de opening van de nieuwe onderdoorgang onder de spoorlijn - ter vervanging van de gevaarlijke overweg - werd op die datum voor het eerst de nieuwe dorpsvlag gehesen.

Papekop was ooit een zelfstandige gemeente, maar werd in 1964 opgenomen in de gemeente Driebruggen. In 1989 werd het als dorp Papekop bij de gemeente Oudewater gevoegd. Papekop had nooit een officieel bevestigd of verleend gemeentewapen, maar voerde onofficieel een zilveren schild waarop een rode bisschopsmijter, gesierd van goud. De plaats Papekop ontstond al in de twaalfde eeuw. De rooms-katholieke bisschop van Utrecht was eigenaar van het gebied. Deze gaf stukken grond uit om te (laten) ontginnen. De bisschop bepaalde dat de opbrengst van de ontginningen in Papekop moesten worden gebruikt om te voorzien in het levensonderhoud van de pastoor van het naburige Waarder. De naam Papekop verwijst naar 'Paap' een spotnaam voor katholieken. De mijter verwijst dan waarschijnlijk naar voornoemde bisschop van Utrecht.¹

De mijter is geheel ingeburgerd als dorpsymbool. Een witte vlag met een mijter had in principe volstaan, maar de dorpsgemeenschap wenste wat meer symboliek. Die werd gevonden in de structuur van het dorpsgebied: een verzameling lange percelen met grasland - het zogeheten slagenlandschap - en de band die Papekop had met het spoor: het treinstation 'Oudewater', dat van 1855 tot 1936 in Papekop lag.

Beschrijving van de vlag:

Vijf horizontale banen in een hoogteverhouding van 4:1:2:1:4, groen-wit-zwart-wit-groen; over alles heen een witte tot het midden van de vlag reikende broekdriehoek, beladen met een rode mijter, gesierd met gele randen”.

Verklaring:

Het groen staat voor de langgerekte percelen grasland met sloten, het 'slagenlandschap'. Aan de oostkant lopen deze percelen oost-west en dat zien we in de vlag terug.

De zwarte baan is de spoorlijn Woerden-Gouda, waaromheen Papekop een echte dorpskern heeft gekregen.

De smalle witte banen verbeelden de twee polderwegen, die vanuit Papekop naar het oosten lopen: de doodlopende zijtak van de Papekopperdijk en de Diemerbroek, beide parallel aan de spoorlijn. Door deze wegen wit weer te geven, smelten ze samen met de driehoek (dorpskern). Zo wordt de hoofdstructuur van Papekop weergegeven: een liggende T met twee poten.

Aan de stokzijde zien we de driehoek, die de dorpskern van Papekop verbeeldt.

Hoofdas is de noord-zuid lopende Papekopperdijk / Papekopperstraatweg. Om het begrip dijk uit te drukken, is dit witte vlak weergegeven als een driehoek staande op de stokzijde. De weg liep steeds over het spoor maar is nu een 'bypass' onder het spoor. Over en onder is daarom verwaarloosd: de driehoek is gewoon 'Papekop rondom het spoor'.

De mijter is uit het wapen van de heerlijkheid, later gemeente en nu dorp Papekop.

Het slagenlandschap ten westen van Papekop loopt noord-zuid. Dit valt echter niet in deze vlag in te passen. De horizontale groene banen in de vlucht staan daarom als algemeen symbool voor het slagenlandschap rond Papekop.

Naschrift redactie HT

Bij de fusie met Driebruggen (1964-1989) werd het onofficiële wapen van Papekop als vierde kwartier in het wapen van deze nieuwe gemeente opgenomen, zij het in rood met een gouden bisschopsmijter. Bij de latere fusie met Oudewater (1989) bleef het wapen van dit stadje ongewijzigd (van zilver, beladen met een dubbele burgt, waar boven een klimmende leeuw, alles van keel, de leeuw getongd en geklaauwd van lazuur. Het schild gedekt met eene kroon met 3 fleurons, alles van goud, en vastgehouden door twee klimmende leeuwen in hunne natuurlijke verwen', zoals de Hoge Raad van Adel in 1816 bevestigde. ◼

Noot

1. Bron: www.rhcrijnstreek.nl, website van het Regionaal Historisch Centrum Rijnstreek & Lopikerwaard, gevestigd te Woerden. Op deze site een beknopte geschiedschrijving van het dorp Papekop en omgeving.

Drie wapens Familie Toorop

De drie wapens Toorop, de Adelhart Toorop en d'Adelhart Toorop door Cor Böhms te 's-Gravenhage, e-mail: bohms@genootschap-heraldiek.nl

Heraldisch Tijdschrift publiceerde in nummer 23-3 de wapens van de familie Toorop, De Adelhart Toorop en d'Adelhart Toorop. Op een grote kumpulan in 2017 met 160 nazaten van stamvader Abraham Toorop, vond daarvan de feestelijke presentatie plaats. Recent maakte heraldisch schilder en heraldicus Cor Böhms deze gouache, waarop de drie wapens prachtig uitkomen. Initiatiefnemer Rudy Toorop: 'Voor de wapens van de Toorops is als basiskleur blauw gekozen. Blauw staat voor Indo's symbolisch voor de gezennaam 'blauwe', waar gemengdbloedigen uit Nederlands-Indië voor werden uitgescholden. Bovendien was stamvader Abraham Toorop in de VOC-tijd indigomaker, maker van blauwe kleurstof dus'. (RvD)